

“พื้นที่การเรียนรู้ร่วม”

แ่งมุมการเรียนรู้จากเวทีภาวะการนำกระบวนการทัศน์ใหม่

โครงการผู้นำแห่งอนาคต : สร้างเสริมเครือข่ายผู้นำวิถีสุขภาวะทางปัญญา

“พื้นที่การเรียนรู้ร่วม ” เป็นการถอดแ่งมุมการเรียนรู้ จากเวทีเสริมศักยภาพการนำ แบบกระบวนการทัศน์ใหม่ให้แก่ผู้นำทางสังคม จากภาคส่วนต่างๆ ที่จัดโดยโครงการผู้นำแห่งอนาคต ๔ ตลอด ๓ ปีที่ผ่านมา ซึ่งมีทั้งส่วนที่เป็นแนวคิด องค์ความรู้ และประสบการณ์ จากการแบ่งปันของ กระบวนกรและ ผู้นำที่เข้าร่วม โดยเป็นประเด็นที่มีความหมายสำคัญต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงภายใน สู่การเปลี่ยนแปลงกลุ่ม ชุมชน และสังคม เพื่อมองเห็นคุณค่าภาวะการนำ แบบใหม่ หรือ ภาวะการนำกระบวนการทัศน์ใหม่อย่างเข้าใจ และเกิดปฏิบัติการของการขับเคลื่อนสังคมร่วมกันได้อย่างแท้จริง บนเส้นทางแห่งการเติบโตทั้งในตนเองและมีชีวิตวิญญูณณควบคู่กัน

ในห่าบทของ บทความนี้ ได้ทำการตั้งสาระหรือแก่นประเด็นความน่าสนใจ ความท้าทาย และข้อค้นพบจากการเรียนรู้ ด้วยวิธีการจับประเด็น หลักการ แนวความคิด การให้ตัวอย่าง ข้อสะท้อนประสบการณ์จากผู้เข้าร่วมภายหลังการเรียนรู้ จนถึงบทสรุปของความรู้ที่ได้รับจากประสบการณ์ทั้งตนเองและความรู้ ที่เกิดจากกลุ่ม หรือที่เรียกอีกอย่างว่า “ปัญญาร่วม ” อย่างมีคุณค่าและความหมายบนเส้นทางแห่งการฝึกฝนปรับเปลี่ยนคุณลักษณะบางประการของผู้เข้าร่วมให้มาสู่การเข้าใจความหมายของชีวิตและจิตใจได้ลึกซึ้งขึ้น หัวข้อของการเรียนรู้ที่สำคัญเป็นเสมือนการเดินทางเพื่อการ เรียนรู้ เติบโตและความก้าวหน้าของภาวะความเป็นผู้นำในตนเองจนถึงผู้นำทางจิตวิญญูณณในโลกยุคสมัยใหม่บนพื้นที่แห่งการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสานสร้างพลังและเครือข่ายของการเรียนรู้ไปสู่แนวทางของการแก้ไขปัญหให้กับสังคม ชุมชน ได้กลับมาเชื่อมั่นถึงพลังการเปลี่ยนแปลงจากตัว นในอีกครั้ง ควบคู่กับการมองเห็นและเข้าใจแล้วนำมาสู่การขับเคลื่อนมิติทางสังคม คุณภาพชีวิตที่ดี ตลอดจนความเป็นมนุษย์ที่แท้และสมบูรณ์

เนื้อหาสาระประการสำคัญของมีอยู่ห้าบทคือ **บทที่หนึ่งว่าด้วย การเรียนรู้จากกันและกัน** เป็น การเรียนรู้ร่วมบนพื้นที่แห่งความมีชี วิต ชีวา การสร้างประสบการณ์ตรงในการเรียนรู้ร่วมกัน ให้พลังแห่งการเรียนรู้ก่อเกิดปณิธานที่ยิ่งใหญ่ การทำให้ผู้เข้าร่วมมีความสามารถในการจับประเด็นและสภาวะกลุ่มของการเรียนรู้ การเรียนรู้เพื่อปลดปล่อยตัวเองออกจากพื้นที่ปลอดภัย ไม่ติดกับดักของความพิการทางการ เรียนรู้

ตลอดจนแง่มุมของการฝึกฝนตนด้วยการทำซ้ำหลายๆ ครั้งเพื่อความชำนาญ (การฝึก...ทำแล้วทำอีก) ในภาพรวมของการเรียนรู้จาก “กันและกัน” กับเนื้อหาความรู้ที่ได้รับ นอกจากจะช่วยสรรสร้างพื้นที่การเรียนรู้ให้เกิดปัญญาอย่างสร้างสรรค์แล้ว ยังเอื้อพื้นที่การเรียนรู้ให้ผู้เข้าร่วมได้ฝึกทักษะที่มีความหมายของชีวิตและการทำงานร่วมกับผู้อื่น หรือกลุ่มได้อย่างเหนียวแน่น

บทที่สองว่าด้วย สายตาแห่งการตื่นรู้ ในยุคสมัยใหม่มักได้ยินคำว่า “ตื่นรู้” คือ สภาวะที่ปรากฏแจ่มแจ้ง และเป็นศัพท์ในทางศาสนาพุทธ ที่เน้นการฝึกฝนให้เกิดการตื่นรู้โดย มิหลับไหล สายตาแห่งการตื่นรู้เช่นเดียวกันกับการนำพาดวงตาคู่ใหม่ ให้เกิดการเรียนรู้อย่างเข้าใจแจ่มชัด การไม่ด่วนตัดสิน การเผชิญหน้ากับความจริง การเข้ามาทำงานกับชีวิตด้านในของตน (ห้วงเวลาที่มีความหมายกับชีวิต) การค้นหาภารกิจของชีวิต การใช้ญาณทัศนะเป็นทางผ่านแห่งการเรียนรู้ ล้วนเป็นการเรียนรู้ที่ทรงคุณค่าและลึกซึ้งขึ้น การตื่นรู้มาพร้อมกับสายตาแห่งความมุ่งมั่นและศรัทธาบางอย่างที่มีความหมายกับชีวิตและการทำงาน ตลอดจนการได้เชื่อมกับธรรมชาติและสรรพสิ่งก่อเกิดของขวัณแห่งความมหัศจรรย์ที่ธรรมชาติมอบให้จนรับรู้ว่าการตื่นรู้แบบนี้คือ การเข้าถึงความหมายและสภาวะของการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

บทที่สามว่าด้วย การบ่มเพาะการเปลี่ยนผ่าน หากกล่าวถึงการเปลี่ยนผ่านบางทีอาจนึกถึงช่วงเวลาของวงจรชีวิต อายุ เวลา ฤดูกาล และวัฏจักรมารวมตัวกันแล้วก่อกำเนิดมาเป็นชีวิต ซึ่งนัยความหมายของการบ่มเพาะเพื่อการเปลี่ยนผ่านนี้ เป็นส่วนหนึ่งของแง่มุมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับเนื้อแท้ของการพัฒนาศักยภาพภายในสู่ภายนอกของมนุษย์ สิ่งที่บ่มเพาะบนเส้นทางแห่งการเปลี่ยนผ่านคือ การเรียนรู้ สัมผัสความเป็นมนุษย์ การเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ที่ไร้ขีดจำกัด การใส่ใจต่อมิติแห่งการภาวนาเพื่อตัวเรา สังคมและธรรมชาติ รวมถึงการเผชิญหน้ากับสิ่งที่ปรุงแต่งในใจนั้น นับเป็นส่วนผสมที่ธรรมชาติ การเรียนรู้ การสังสม และการเปลี่ยนผ่าน คลุกเคล้ากันได้เป็นอย่างดีต่อการขยับสู่การเรียนรู้เพื่อการเติบโตทางมิติจิตวิญญาณ

บทที่สี่ว่าด้วย แปลงเปลี่ยนสู่พลังร่วม การแปลงเปลี่ยนสู่พลังร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนทางสังคม ภารกิจอีกหนึ่งอย่างภายใต้โครงการผู้นำแห่งอนาคตฯวางหมุดหมายคือ การเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การมีพื้นที่ของการเรียนรู้ การช่วยเติมเต็มพลังทางสังคมให้มาอยู่แหล่งเดียวกันจนเป็นพลังร่วม เป็นสายใยเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ที่ยืดโยง สังเคราะห์เป็น บทเรียน คุณค่า ความรู้ใหม่ๆ ที่เชื่อมสังคมได้อย่างมีคุณค่าต่อสังคมไทย

บทที่ห้าว่าด้วย สื่อสารด้วยใจ การสื่อสารสำคัญในโลกของชีวิตและการทำงาน การสื่อสารด้วยใจ เป็นอีกหนึ่งบทเรียนที่มีคุณค่าต่อการเปลี่ยนแปลงความเข้าใจระหว่างกัน การรับรู้ด้วยใจนำมาซึ่งการเข้า ธรรมชาติในการสื่อสาร การฟังด้วยใจกรุณา และการสนทนา เป็นเสมือนเครื่องมือในการเรียนรู้ที่เชื่อมโยง ระหว่างกันต่อการรับรู้บนความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น

มาถึงบรรทัดนี้ เห็นได้ว่า คุณภาพของการเรียนรู้ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น เป็นส่วนหนึ่งของความเพียร ในการสร้างคุณูปการต่อสังคมไทยของโครงการผู้นำแห่งอนาคต ฯ แง่มุม ข้อค้นพบจากการเรียนรู้ และ ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากเนื้อหาและสาระสำคัญ องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับ ทักษะการฝึกภาวะ ความเป็นผู้นำ ร่วม การเรียนรู้ที่จะปลดปล่อยกำแพงภายในใจของผู้ร่วมเรียนรู้ การเปิดประตูสู่การเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ การเชื่อมประสานเครือข่าย การเรียนรู้ประตูสู่ภาวนา เป็นแง่มุมที่ออกเงยให้กับสังคมและผู้คนได้ตระหนักรู้ถึง คุณค่าของการเรียนรู้ในการเชื่อมประสานโลกด้านในให้เติบโต ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้จาก “บทเรียน” ในงานบทความ ความนี้ จะเป็นกุญแจที่ช่วยไขประตูการเรียนรู้ให้ผู้ที่กำลังแสวงหาเครื่องมือ ทางเข้าของความหมายในการเรียนรู้ และการฝึกฝนบนเส้นทางแห่งจิตวิญญาณ ภาวะความเป็นผู้นำในยุคนี้ได้เป็นอย่างดี

พรชัย บริบูรณ์ตระกูล และ ยุพิน ประเสริฐพาศรี

แง่มุมการเรียนรู้จากเวทีภาวะการนำกระบวนการทัศน์ใหม่ โครงการผู้นำแห่งอนาคตฯ

๑: เรียนรู้จากกันและกัน

การเรียนรู้แบบผ่านประสบการณ์ตรง
 พื้นที่การเรียนรู้ร่วม
 ชุมชนปณิธาน
 เรียนรู้จากความไม่รู้
 ความพิการทางการเรียนรู้ (Learning Disability)
 จับประเด็นกระบวนการเรียนรู้และสภาวะกลุ่ม
 การฝึก..ทำแล้วทำอีก

๒: สายตาแห่งการตื่นรู้

การเห็นอย่างลุ่มลึก
 ช่วงเวลาที่มีความหมายแห่งชีวิต (Defining moment)
 การค้นหาภารกิจของชีวิต
 เข้าถึงญาณทัศนะภายในตน
 Higher Self สะพานเชื่อมโยงสู่ญาณทัศนะ

๓: บ่มเพาะการเปลี่ยนผ่าน

เรียนรู้...สัมผัสความเป็นมนุษย์
 ศักยภาพของมนุษย์ที่ไร้ขีดจำกัด
 ภาวนาเพื่อตัวเอง สังคม และธรรมชาติ
 เสนอหน้ากับสิ่งที่ปรุ้งแต่งในใจ

๔: แปลงเปลี่ยนสู่พลังร่วม

การฟื้นฟูพลังของสังคม
 ค้นหาคุณค่าในชั่วขณะ
 “เชื่อมพลัง” ในความเป็นเครือข่าย
 กระบวนทัศน์ใหม่ในการเปลี่ยนแปลง

๕: สื่อสารด้วยใจ

การสื่อสารคุณภาพแห่งดวงตาใหม่
 ฟังด้วย “พลังแห่งกรุณา”
 สนทนารับรู้ด้วยหัวใจ

๑: เรียนรู้จากกันและกัน

การเรียนรู้จากกันและกัน เป็นพื้นที่การเรียนรู้ร่วม แบบผ่านประสบการณ์ตรง เป็นมุมมองแห่งการเรียนรู้และเป็นพลังเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ความแตกต่างหลากหลายดูเหมือนว่า การเรียนรู้จากกันและกัน เป็นเครื่องมือสำคัญในการนำพาผู้คนจากภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ มาเปิดประตูสู่การเรียนรู้ร่วมกัน โดยเป็นการนำพา “พื้นที่การเรียนรู้ร่วม” ให้เกิดขึ้นบนพื้นที่ปลอดภัย จนทำให้เกิดความผูกพันอย่างใกล้ชิด ผลลัพธ์แห่งการเรียนรู้ช่วยเผยให้ ความรู้สึกไว้วางใจ และได้รับแรงบันดาลใจ ความมุ่งมั่น ที่จะนำมาหนุนเสริมการเรียนรู้ให้พลังแห่งปณิธานในการศึกษาที่งดงามเปิดออก สัมพันธ์กับ ความเพียรพยายามในการลงมือปฏิบัติและฝึกฝน ให้สามารถขยายปณิธานแห่งการศึกษาค้นคว้า ขยายไปสู่การรับใช้สิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่า หรือที่เรียกว่าการก่อสร้าง “ชุมชนปณิธาน”

ในแง่ของการเรียนรู้ที่อาศัย “การเรียนรู้จากความไม่รู้” จะช่วยขยับสิ่งที่รู้มาเสริมสร้างสติปัญญาให้ กว้างไกล การเรียนรู้อย่างช้าๆ เป็นเครื่องมือหนึ่งที่เอื้อให้การเรียนรู้ตกผลึกไปสู่สิ่งใหม่ที่ชัดเจนขึ้น ไม่เพียงเท่านั้น การเรียนรู้ที่ว่ามันจำเป็นอย่างยิ่งต้องลดกำแพงในใจ มายาคติหรือเงื่อนไขหลายประการที่ เป็นเครื่องกั้น การรับรู้และปิดกั้นการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ หรือที่เรียกว่า “ความพิการทางการเรียนรู้ (Learning Disability)” ซึ่งหากไม่ก้าวข้ามสิ่งนี้อาจเป็นจุดบอดสำคัญของการเรียนรู้ก็เป็นได้

นอกจากนั้น ทักษะของการเรียนรู้ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ “จับประเด็นกระบวนการเรียนรู้และ สภาวะกลุ่ม” เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ ในการมองเห็นภาพรวมของการเรียนรู้ เนื้อหา และ สาระสำคัญของการเรียนรู้ที่ได้รับ และยังเป็นสิ่งหนึ่งที่เอื้อต่อการบรรลุเป้าหมาย ของการเรียนรู้ที่บุคคล/กลุ่มมุ่งหวังและหากมีการฝึกฝนแบบ “การฝึก..ทำแล้วทำอีก” ก็จะช่วยให้การเรียนรู้ที่นั่นทรงคุณค่ามากยิ่งขึ้น อีกทั้งคุณภาพของการเรียนรู้ที่ได้มาจากประสบการณ์ตรง ผ่านการลองผิดลองถูกด้วยตนเองก็จะมีคามหมายและมีชีวิตชีวา

การเรียนรู้แบบผ่านประสบการณ์ตรง

การเรียนรู้แบบผ่านประสบการณ์ตรง เป็นกระบวนการสำคัญในการเรียนรู้แบบลงลึก ในการออกแบบเวทีการเรียนรู้ ให้ผู้เข้าร่วม ได้ทำกิจกรรม ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็น กิจกรรม เบ็ดขึงพื้นที่ ทะเลตะปู ตะขாயไฟฟ้ Moon Ball หรือ จันทน์บันแรง เป็นต้น แล้วนำประสบการณ์ที่ได้รับ มาถอดบทเรียนผ่านการใคร่ครวญ สะท้อน การเรียนรู้ ทวน คืบความรู้สึก ทบทวนเป้าหมาย เพื่อดึงความรู้ แง่มุมจากประสบการณ์ต่างๆ ของแต่ละคน ออกมาสังเคราะห์และบูรณาการเป็นความรู้ใหม่ อันเกิดจากการผสมผสานประสบการณ์ใหม่และความรู้ในตน

การเรียนรู้เช่นนี้อยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า เราทุกคนล้วนเป็นผู้นำชีวิตตัวเอง และมีประสบการณ์และปัญญา อยู่มากมาย กระบวนการที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเชื่อมร้อยต่อยอดความรู้ตามบริบทจริงของแต่ละคน

ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น นั้นถือว่าเป็น “ปัญญาร่วม” ที่ผ่านการลงมือปฏิบัติอย่าง เข้าใจในบริบท การ แลกเปลี่ยน เรียนรู้ สามารถทำให้ เข้าถึงความรู้สึก นึกคิดทั้งภายในตนเองและภายในกลุ่ม หล่อหลอมมาเป็น ความรู้ร่วมของกลุ่ม ซึ่งมีพลังมากกว่าการ นำเอาองค์ความรู้ ต่างๆจากภายนอก มาอิงอาศัยกัน ทั้งนี้ หากมอง ผ่านสายตา ในทาง กระบวนทัศน์ใหม่ ที่เชื่อว่า ความรู้มีที่มาจาก องค์รวมมากกว่าผลบวกขององค์ประกอบ ยกตัวอย่างให้เห็นชัดถึง การปรับตัวของการเรียนรู้แบบองค์รวม ความรู้สึกของการสัมผัส ผ่าน กิจกรรม “Moon Ball หรือ จันทร์ปั้นแรง” ซึ่งจากเดิมที่ตีบอลด้วยแรง และกำลังเพียงอย่างเดียว แต่เมื่อปรับความรู้สึกใหม่ว่าลูก บอลเป็นเสมือนดวงจันทร์ การสัมผัสใหม่ก็เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ความรู้สึกและการกระทำที่เกิดขึ้น เปลี่ยนมาเป็นการสัมผัส แบบเบาๆ อย่างนุ่มนวล สิ่งนี้เห็นชัดว่าเป็นการสร้าง รูปแบบของ จินตนาการต่อ ปัญหาแบบใหม่ ทำให้ มุมมองของ การแก้ปัญหา นั้นเปลี่ยนไป ส่งผลให้ ความสามารถ ในการคาดการณ์เพื่อ เปลี่ยนมาเป็นมุมมองของการคิดแก้ปัญหาทำได้ง่ายขึ้น

เพิ่มเติมว่า ในกระบวนการเรียนรู้ รูปแบบนี้ หากว่ากลุ่มมีพลังเป็นหนึ่งเดียวกัน มีความรัก ความเป็น เพื่อน ร่วมกิจกรรม ด้วยบรรยากาศที่ผ่อนคลายและสนุก สนาน สามารถฟังเสียงกันและกัน ความรู้ที่ได้รับและ ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจะทวีคูณ เมื่อเทียบกับการเรียนรู้แบบเดิม ที่คนส่วนใหญ่มักจะมีนิสัยส่วนตัว บางอย่าง ที่ อาจเป็นข้อจำกัดของการเรียนรู้ ที่ส่งผลให้ ไม่ได้เกิดแง่มุมของการเรียนรู้จากตนเองและผู้อื่น ยกตัวอย่าง เช่น บางคนชอบเรียนรู้ด้วยการบรรยาย ชอบการจดบันทึกข้อมูล ถ้าให้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมอื่นอาจ สงสัยได้ว่ามีสาระ หรือไม่ อาจรู้สึกไม่สบายใจ จนทำให้มีการต่อต้านไปจนถึงไม่เกิดการเรียนรู้ในที่สุด แต่กระบวนการเรียนรู้ใหม่นี้ จะทำให้ผู้เรียนเกิดการยอมรับ ความเชื่อ และ/หรือรูปแบบการเรียนรู้ ที่ต่างจากเรา ในแง่ของ ความช้าความเร็ว ความใจร้อนใจเย็น สิ่งสำคัญ คือ เราจะเรียนรู้จากความต่างได้อย่างไร หากเราต้องพบปะกับคนที่แตกต่างจาก เรา เพราะความต่างจะเปิดพื้นที่ให้เราเห็นตัวตนของเราได้ชัดเจนขึ้น ความท้าทายของการเรียนรู้ในบริบทนี้ช่วย เขย่าให้เกิดการลองกระโจนตัวเองออกมาจากพื้นที่ที่เราอยู่แล้วอย่างไม่ตัดสินใจหรือปิดกั้น และฟังด้วยความไม่ รู้ด้วยความอยากรู้ เราอาจได้พบแง่มุมหรือพื้นที่การเรียนรู้ ใหม่ๆเพิ่มขึ้น ซึ่งในความเป็นจริง แล้วยังมีพื้นที่ของ ความไม่รู้อีกมากมายสำหรับการค้นหา

หลักคิดในการจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงมีอยู่ ๓ ข้อ ได้แก่

หนึ่ง ความรู้ที่ซึ่งดวงวัดไม่ได้ เป็นความรู้ที่มองจากความรู้สองแบบ ของ อี. เอฟ. ชูมาร์กเกอร์ คือ ความรู้แบบที่ซึ่งดวงวัดได้ สะสมได้ เช่น ความรู้ในการทำไฟฟ้า ทำจรวด กับ ความรู้ที่ซึ่งดวงวัดไม่ได้ เป็นความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของมนุษย์ ความรัก ความเป็นผู้นำ ซึ่งใช้การบรรยายแบบในห้องเรียนไม่ได้ ต้องเรียนด้วยกาย ด้วยใจ ด้วยองค์พหุพิภพทั้งหมดของชีวิต

สอง วิธีจัดความรู้ให้เป็นระบบ คือ การ มีเป้าหมาย ชัดเจนที่ ทำให้เกิดความมุ่งมั่น และมีกระบวนการในการเรียนรู้ หัวใจสำคัญของกระบวนการคือ การมีส่วนร่วม อำนาจไม่ได้อยู่ที่ใครคนหนึ่งกำหนด การแบ่งอำนาจ หมายถึงว่า เป็นการ แบ่งความภาคภูมิใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นหัวใจสำคัญอีกอันหนึ่งของการจัดองค์กรแบบกระบวนการทัศน์ใหม่ เปิดโอกาสให้ความหลากหลายเกิดขึ้น เปิดโอกาสให้เกิดการนำร่อง ลองผิดลองถูก และเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารความหลากหลายด้วย สามารถเห็นความยุ่งเหยิงกลายเป็นระเบียบได้ ความเชื่อมความไว้วางใจพื้นฐาน การทำงานเป็นหมู่คณะแบบกระบวนการทัศน์ใหม่

สาม ด้านความสัมพันธ์ เรื่องความสัมพันธ์จัดเป็นเรื่องสำคัญลำดับต้นๆของการเรียนรู้ สิ่งแรกที่ต้องสร้างให้เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนรู้คือ การเชื่อมสัมพันธ์ภาพด้วยการร้อยความเมตตา ความไว้วางใจ การยอมรับซึ่งกันและกัน ให้มาเป็นหนึ่งเดียวกันแบบฉันทที่พี่น้อง ซึ่งบางทีแล้วองค์กรแบบเดิมมุ่งเป้าอย่างเดี่ยว องค์กรแบบใหม่ เราจะเน้นกระบวนการให้เกิดความรู้สึกรักกัน ความเป็นพี่น้อง

พื้นที่การเรียนรู้ร่วม

การเปิดพื้นที่การเรียนรู้ร่วมก็ นเกิดจากความรู้สึกเป็นเพื่อน ระวังกัน และเกิดเป็นชุมชน แห่งการเรียนรู้ การมุ่งสร้างบรรยากาศความ เป็นกันเองและ ความสัมพันธ์ในแนวราบ เพื่อให้ผู้คนและกลุ่ม สามารถเข้าถึงกันและกัน แสดงความเป็นตัวของตัวเองที่เป็นศักยภาพอันลึกซึ้งออกมาแบ่งปัน รับรู้ความรู้สึก สุข ทุกข์ ในชีวิตและการงาน ก็จะช่วยสานสัมพันธ์ในพื้นที่การเรียนรู้ร่วมได้อย่างดี ลำดับขั้นในการสร้างความเป็นชุมชน แห่งการเรียนรู้ ให้ขยายมาสู่พื้นที่การเรียนรู้ร่วม คือ

ขั้นแรกเกิดจาก “**ความรู้สึกปลอดภัย**” แม้ว่าหลายคนเข้ามารวมกันด้วยความแตกต่างหลากหลาย ผู้ร่วมเรียนรู้บางคนมักรับรู้ได้อย่างรวดเร็วว่า ที่นี้ปลอดภัยหรือไม่สำหรับพวกเขา ถ้ารู้สึกไม่ปลอดภัย กระบวนการปิดกั้นการเรียนรู้ก็จะเริ่มต้นทำงานทันที แต่ถ้าเมื่อใดพื้นที่การเรียนรู้มีความรู้สึกเป็นกันเอง ปลอดภัย ความรู้สึกของผู้คนที่นั่งใกล้ๆ กันแล้วสบายใจ สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาของการเรียนรู้คือ ความสนิทสนม และความคุ้นเคย การรู้จักกันได้มากขึ้น

ขั้นที่สอง “**ความไว้วางใจ**” หลายศาสตร์ มักให้ความสำคัญกับความไว้วางใจเป็นอย่างมาก ยิ่งหากจะสร้างพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกันแล้ว ความไว้วางใจเปรียบเสมือนกุญแจที่ช่วยไขประตูสู่การเรียนรู้ การใช้เวลาและประสบการณ์ในการเรียนรู้ร่วมกัน นั้นหมายถึง ความไว้วางใจนำมาซึ่งการร้อยเรียง เชื่อมประสานความผูกพัน ความจริงใจ และสัมพันธ์ภาพอันดีเข้าด้วยกัน สิ่งนี้เป็นเงื่อนไขของการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ให้ปลอดภัยยิ่งขึ้น การทำงานร่วมกันด้วยความร่วมมือก็จะตามมาอย่างเป็นธรรมชาติ แน่ใจว่า ยิ่งถ้าได้วางเงื่อนไขของการเรียนรู้ด้วยการทำทายกลุ่มร่วมกัน การใช้เวลา รับผิดชอบอย่างลุ่มลึก ประตุนี้ก็จะแน่นอนและมั่นคง องค์ความรู้ใหม่ การเรียนรู้ใหม่ ปัญญาธรรมก็จะตามมาอย่างทิวคูณ ความก้าวหน้าของกลุ่มในพื้นที่ของการเรียนรู้แบบนี้จะเป็นไปอย่างก้าวกระโดดและความรู้ก็เพิ่มพูนขึ้น สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้เข้าร่วมท่านหนึ่งที่ว่า

“ความวางใจเป็นกุญแจสำคัญอีกอันหนึ่ง เป็นการเติมช่องว่างที่ว่า ความวางใจจะคุยอะไรก็ได้ แล้วเพื่อนเขาฟัง เขาเป็นคู่คิดกับเราได้ ทำให้เราถูกคิดในการสร้างปัญญา บนพื้นฐาน ที่ใหม่ คนใหม่ เรื่องใหม่ ปัญญาใหม่”

ขั้นที่สาม “**ความผูกพันใกล้ชิด**” เมื่อได้ผ่านขั้นที่สองด้วยความไว้วางใจและ รู้จักมากขึ้นแล้ว คงไม่ใช่แค่สนุกร่วมกัน แต่ในขั้นนี้คือการได้เห็นความทุกข์ ความสุข ความฝันของกันและกัน ถ้าสามารถเชื่อมโยงมุมมองความผูกพันใกล้ชิดให้เข้ากับความสามารถในการวิเคราะห์ในพื้นที่การทำงานและองค์การของตนก็จะช่วยทำให้มองเห็นถึงความสัมพันธ์ที่เป็นอยู่ และเห็นช่องว่างของความสัมพันธ์ว่ายังคงเป็นไปในพื้นที่ที่ปลอดภัยหรือไม่กับการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้แบบยั่งยืนต่อไปในอนาคต

ขั้นที่สี่ “**แรงบันดาลใจ**” เป็นขั้นของการมีความฝันร่วมกัน ความปรารถนาเดียวกัน หลายคนมีความฝันเดียวกัน ในเชิงความหมายตามวิชาการ พอสรุปใจความได้ว่า แรงบันดาลใจเป็นพลังอำนาจในตนเองชนิดหนึ่ง ที่นำมาใช้ในการขับเคลื่อน การคิดและการกระทำที่พึงประสงค์ เพื่อไปสู่การบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ แรงบันดาลใจมักเกิดจากภายในก่อนที่จะมากระตุ้นความคิดและความรู้สึกในการกระทำใดๆ และถ้าแรงบันดาลใจมาสัมพันธ์กับมิติความหมายทางจิตวิญญาณที่เป็นแก่นแท้ในตนเอง สิ่งนี้จะเรียกว่าเป็นการ “สำนึกรู้” แล้วการสำนึกรู้จะเป็นตัวกำหนดความคิด ความรู้สึกต่อการกระทำทำให้บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ หากแรงบันดาลใจบังเกิดขึ้นในพื้นที่การเรียนรู้ร่วม ก็จะเป็นพลังกลุ่ม พลังฝัน เป้าหมายร่วมกัน การทำงานร่วมกันก็จะเกิดขึ้นอย่างทรงพลัง มากไปกว่านั้น ผลลัพธ์ที่ได้จากการเรียนรู้ ในพื้นที่ร่วมกันคือ กำไรหรือผลพลอยได้ที่นำพาพลังแห่งการเยียวยาเข้ามาทำงานกับผู้คนได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

เมื่อรวบรวมลำดับขั้นของการเรียนรู้ในสี่ขั้นตอนของพื้นที่การเรียนรู้ร่วมก็จะเห็นได้ว่า ลำดับขั้นของการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันนั้น ไม่ใช่เป็นเพียงการสร้างปี ุจจัยภายนอกหรือการสร้างพื้นที่การเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม บรรยากาศ สถานที่ ฯลฯ ให้เกิดเพียงอย่างเดียว แต่หากนัยความหมายนี้ยังรวมถึงการเข้าไปเชื่อ ม

ร้อยเรียงความสัมพันธ์ภายในของผู้คน ให้เกิดความรู้สึกร่วมกันในพื้นที่เดียวกัน และรู้สึกถึงพลังบางอย่างร่วมกัน พลังฝัน พลังความปลอดภัย ความใกล้ชิดอันเกิดจากความไว้วางใจในการเป็นท่งทำงานองเดียวกันด้วย ซึ่งพลังนี้ นอกจากจะช่วยสานสัมพันธ์ภายในระหว่างกันแล้ว ยังช่วยจุดประกายและขยายพื้นที่ในการเรียนรู้ร่วมให้มีคุณค่าเติบโตไปพร้อมกันบนความสัมพันธ์ที่โยงใยกัน

ชุมชนปณิธาน

มีคนกล่าวไว้ว่า ปณิธาน เป็นสิ่งที่เป็นความตั้งใจจริงที่จะทำให้เกิดการบรรลุเป้าหมายอย่างเที่ยงธรรม จะเรียกอีกอย่างว่า เป็นอุดมการณ์หรือจุดมุ่งหมายก็ได้ แต่จะเป็นการทำให้พลังทางจิตใจที่ตั้งใจจะเคลื่อนการกระทำของตนเองและผู้อื่น กลับมารับใช้สังคมได้อย่างเชื่อมั่นและมีความหมาย

แก่นแท้ขององค์การการเรียนรู้คือ ชุมชนที่มีปณิธาน อ . ชัยวัฒน์ ธิ ระพันธุ์ กล่าวไว้ว่า “มนุษย์ต้องมีปณิธานในการพยายามจะทำบางสิ่งบางอย่างได้สำเร็จ ถึงจะมีประโยชน์ หัวใจของเราคือมีปณิธาน ปณิธานคืออะไร ปณิธานมีสามเรื่องใหญ่ คือ หนึ่ง **ปณิธานในการรับใช้สิ่งที่ใหญ่กว่าตัวเรา (Committed to serve)** ตั้งแต่รับใช้พระเจ้าเป็นเจ้า รับใช้สังคม รับใช้ชุมชน สอง **ปณิธานว่าด้วยการศึกษาค้นคว้าต่อเนื่องตลอดเวลา (Committed to study)** เพราะโลกเปลี่ยนแปลงต่อเนื่องไม่หยุดนิ่ง ฉะนั้น เราจึงต้องเรียนรู้ทั้งจากการอ่านตำรา นวนิยาย รวมถึงการปฏิบัติ เพื่อให้เก่งในสาขาที่ตนเองสนใจ และสุดท้าย **ต้องฝึกปฏิบัติ (Committed to practice)** เพราะการเรียนรู้ที่แท้จริงต้องมีการปฏิบัติ ไม่อย่างนั้นจะไม่สามารถสร้างสิ่งที่อยู่ในหนังสือเข้าไปอยู่ในเนื้อในตัวเรา ได้ คนที่อยากเรียนต้องมาฝากตัวเป็นลูกศิษย์ การเรียน Tacit knowledge หรือความรู้ฝังลึก มีทางเดียวต้องไปอยู่กับเขาและเมื่อถึงขั้นแล้ว ก็จะสามารถมี Phronesis knowledge หรือความรู้เชิงปฏิบัติ ทำถูกกาลเทศะ เรื่องไหนควรทำไม่ควรทำ การฝึกปฏิบัติจึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการเรียนรู้”

เห็นได้ว่า เมื่อต้องเรียนรู้ความเป็นผู้นำ หัวใจของผู้นำแห่งอนาคต จึงไม่ใช่เพียงแค่การเป็นผู้นำเดี่ยว แต่ต้องเป็นผู้นำกลุ่มหรือเป็นชุมชนที่มีปณิธานสามประการหรืออื่นๆ การจะมีปณิธานแบบนี้ได้ ต้องมีสมรรถภาพหลักๆ คือ

๑. ความสามารถว่าด้วยการสนทนาให้ใคร่ครวญลุ่มลึก
๒. การสนทนาเพื่อให้เกิดแรงบันดาลใจ
๓. สนทนาให้เกิดความเข้าใจโลกและระบบที่ซับซ้อน

เห็นได้ว่า การมีชุมชนปณิธานเป็นพื้นฐานก็เหมือนกับการมีพันธสัญญาใจกับตัวเองและการฝึกฝน การเรียนรู้และลงมือปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่การเพิ่มความสามารถของตัวเรา กลุ่ม และชุมชนให้มากยิ่งขึ้น และเมื่อเรามีการมารวมกลุ่มกันด้วยปณิธาน พลังในเรียนรู้ร่วมกันกับภาวะความเป็นผู้นำร่วมก็จะเป็นเครื่องมือที่ช่วย เกื้อกูลการเรียนรู้ระหว่างกันให้มีศักยภาพขับเคลื่อนสังคม ชุมชน มากยิ่งขึ้น

เรียนรู้จากความไม่รู้

ในการเรียนรู้จากความไม่รู้ เป็นแง่มุมของการเรียนรู้ที่ผู้ใฝ่การเรียนรู้จำเป็นต้องฝึกฝนอีกประการหนึ่ง ซึ่งลักษณะนี้หมายความว่า การให้เวลากับการใคร่ครวญเพื่อการตกผลึกความรู้ที่ตนได้รับ สิ่งสำคัญที่ควร เตือนตัวเองคือ “อย่าคิดว่ารู้” เพราะในโลกนี้ยังมีอีกหลายอย่างที่เรารู้ หรือรู้ไม่พอ อย่างกลัว แต่ก็อย่ารีบหา คำตอบ ลองให้เวลากับตัวเองได้อยู่กับความมืดหรืออยู่กับสิ่งที่เรารู้ด้วยความตระหนงองอาจและพอใจ หล่อ เลี้ยวความอยากรู้อยากเห็นเอาไว้และการไม่รีบหาคำตอบ เพราะถ้ามีคำตอบเร็ว และเชื่อในคำ ตอบของตัวเอง มากเกินไป บางครั้งก็อันตราย ถึงที่สุดแล้วเราก็รู้อะไรได้น้อยมาก ให้เราลองเรียนรู้ผ่านสัญชาตญาณบ้าง เคย สังเกตไหมว่า บางทีเราฟังเสียงได้น้อยกว่าหมา มองเห็นได้น้อยกว่าค้างคาว ของเรารับรู้ได้น้อยกว่าปลา อายตนะของเราจำกัดมาก เราอยู่ในจักรวาลที่ไ ม่มีที่สิ้นสุด เราอยู่ในโลกของการเรียนรู้ แต่มนุษย์นี้กว่ารู้ ทุก อย่าง เลยวุ่นวายมาถึงทุกวันนี้

แต่ทำอย่างไรให้ความไม่รู้เป็น ตัวกระตุ้นสำคัญที่อยากจะทำแข่งกัน ช่วยกัน ค้นหากัน และเอามาใช้ จริง ไม่มีทฤษฎีใดๆ ที่จะตอบใจหทัยความยุ่งยากซับซ้อนของโลกสมัยใหม่ได้ มีอย่างเดียวคือ ประสบการณ์จาก ชีวิตจริง แต่ละคนคลุกคลีในงานของตัวเอง แล้วมาสนทนากันอย่างใคร่ครวญลุ่มลึก จนเกิดความรู้ สดใหม่ แล้ว นำเอามาทดลองทำ ดูว่าใช้ได้หรือไม่ นี่คือกุญแจสำคัญที่ทำให้สติปัญญาออกงาม

เห็นได้ว่า ในการเรียนรู้จากความไม่รู้ ไม่ได้หมายถึง เราไม่มีความสามารถในการศึกษาความรู้หรือ ได้รับความรู้แต่ประการใด แต่นัยความหมายนี้บ่งบอกให้รู้ว่า การฝึกปล่อยพื้นที่ว่างๆ ให้เวลากับการบ่มเพาะ และตกผลึก หรือเรียกอีกอย่างคือ การปล่อยพื้นที่ให้จักรวาล /ธรรมชาติทำงานบ้าง การเรียนรู้ด้วยความผ่อน คลายและบนพื้นที่ของความไม่รู้ บางครั้งอาจเป็นช่วงเวลาที่น่าคำตอบมาให้กับโจทย์ที่เราตั้งคำถามก็เป็นได้

ความพิการทางการเรียนรู้ (Learning Disability)

เมื่อรู้จักตัวเองและกระบวนการเรียนรู้ที่ควรจะเป็นแล้ว สิ่งสำคัญที่ผู้เรียนรู้ควรตระหนักอยู่เสมอ คือ ความพิการทางการเรียนรู้ (Learning Disability) ซึ่งทำให้เราเรียนรู้ได้ไม่เต็มที่ มาจากเงื่อนไขหลายประการ ได้แก่

หนึ่ง **การมีกำแพงในใจตัวเอง** มีหลายสิ่งหลายอย่างมอง แล้วไม่เห็น เนื่องจากต่างคนต่างยึดติดอยู่ในวิชา ในอาชีพ ในองค์กรของตัวเอง และรู้สึกที่เรารู้แล้ว เคยฝึกแล้ว เคยเรียนแล้ว ทำให้เราไม่เห็นอย่างอื่น เราจะทำแต่เรื่องของเรา ไม่เห็นความเชื่อมโยงกับ คนอื่น หรือ กับโลก จึงไม่สามารถบูรณาการ หรือร่วมมือกับความหลากหลายของกลุ่มคนได้

สอง **การวิ่งไล่กวาดปัญหา** โดยไม่ได้จุดจ่อและลงลึกกับไปถึงรากเหง้าของปัญหา นอกจากไม่สามารถไล่ตามปัญหาทันเพราะมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วแล้ว อาจจะทำให้ปัญหามานปลายมากไปอีก

สาม **ศัตรูอยู่ภายนอก** มองเห็นว่าคนอื่นเป็นปัญหาโดยไม่เห็นว่าตัวเองอาจ เป็นส่วนหนึ่งของปัญหา หรือเปล่า นี่คือเหตุผลว่าทำไมต้องกลับมาดูตัวเองและหัดตั้งคำถามกับตัวเอง

สี่ **มายาคติแห่งประสบการณ์ตรง** เพราะบางเรื่องราวหรือบางปัญหาสะสมมาเป็นยาวนานเป็นร้อยปี เกินกว่าแต่ละคนจะสามารถมีประสบการณ์ตรงได้ การเรียนรู้ การมองผ่านกาลเวลาที่ยาวไกลจนเข้าใจความเป็นมาเป็นไป จะทำให้ทำที่ในการแก้ปัญหาเยือกเย็นลง สงบลง อุดทน และทำให้พบวิธีการแก้ไข ปัญหาในระยะยาวที่ถูกต้องได้

ทั้งนี้ ความพิการทางการเรียนรู้ สะท้อนให้เห็นว่า หากการเรียนรู้ใดๆ จะประสบความสำเร็จได้นั้น ควรเริ่มต้นจากการลดละกำแพงที่สร้างขึ้น ในใจเป็นลำดับแรกก่อน แล้วเมื่อจิตใจสบายต่อการเรียนรู้ ไม่ติดกับดักกับภาพหรือเรื่องราวที่เป็นปัญหาจากประสบการณ์ของตน ค่อยๆ เปิดใจให้กว้างในการรับประสบการณ์การเรียนรู้ใหม่ๆ ก็จะเป็นส่วนช่วยให้การเรียนรู้นั้นทรงประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและมีความสุขต่อการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง

จับประเด็นกระบวนการเรียนรู้และสภาวะกลุ่ม

ในเวทีภาวะผู้นำเพื่อการขับเคลื่อนสังคมได้ให้ผู้เข้าร่วม ฝึกฝนการจับประเด็นกลุ่มและกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในแต่ละวันไปพร้อมกัน โดยเป็นทักษะในการมองซ้อนด้วยสายตาของการเป็นนักจัดกระบวนการหรือการขับเคลื่อนกลุ่ม ซึ่งได้จับประเด็นใน ๓ มิติ คือ

มิติที่หนึ่ง **จับประเด็นสาระการเรียนรู้** โดยสรุปประเด็นสิ่งที่ได้เรียนรู้ร่วมกันทั้งที่มาจากกระบวนการหรือจากผู้เข้าร่วม และจัดการเชื่อมโยงให้เห็นอย่างเป็นระบบช่วยให้เห็นภาพรวมที่เข้าใจได้ง่าย

มิติที่สอง **จับพลัง** เป็นการสังเกตหรือสัมผัสรับรู้ถึงพลังและอารมณ์ความรู้สึกของกลุ่มว่าเป็นอย่างไร ในแต่ละช่วงกิจกรรมและสิ่งที่กลุ่มกำลังเผชิญอยู่

และมิติที่สาม **จับกระบวนการ** เป็นการจับวิธีการวางกระบวนการกิจกรรมและขับเคลื่อนไปในแต่ละ ช่วงอย่างสอดคล้อง และเข้าใจได้ถึงเป้าหมายว่าเป็นไปเพื่ออะไร

การฝึก..ทำแล้วทำอีก

“ภาวะผู้นำ” เป็นเหมือน การเอาชนะตนเอง นำตนเองให้ได้ ในหลักสูตรของปีเตอร์ เซงเก้ เรียกว่า Personal Mastery คำว่า Master รากศัพท์มาจากสันสกฤต คือ มหา แปลว่า ยิ่งใหญ่ สมัยก่อนเรียกเจ้านายว่า Master แต่ Personal Mastery เราเป็นนายเหนือตนเอง ดังนั้นในการฝึกภาวะผู้นำ เป็นการฝึกให้อยู่เหนือ เป็น นายตัวเอง คุณตัวเองให้ได้ ทำตัวเองให้ดีขึ้นให้ได้ กระบวนการฝึก คนส่วนใหญ่จะฝึกอย่างนี้ ตื่นเต้น สนุก เซ็ง เลิก เบื่อ ซักพักสนุกสนานตื่นเต้น พอผ่านไป ๒-๓ ปี นำเบื่อ นำเซ็งแล้วไม่ทำต่อ ถ้าฝึกแบบนี้ จะไม่ยั่งยืน การ ฝึกของผู้ใหญ่จะเป็นแบบนี้ เหมือนกับการขึ้นบันได ยกระดับตัวเองขึ้นมา แล้วทำไปเรื่อยๆ ๑ ปี ๒ ปี ดูเหมือน ไม่มีอะไรคืบหน้า แต่พอถึงจุดๆ หนึ่ง มันจะบึ่งไปอีกขั้นหนึ่ง เพราะฉะนั้น การฝึกฝนเป็นเรื่องซ้ำซาก ทำแล้วทำ อีก จนกระทั่งถึงจุดๆ หนึ่ง มันเป็นอย่างนี้เอง ความสามารถจะกระโดดขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง

การฝึกอบรมแบบนี้ เป็นเพียงแค่ตัวอย่าง เล็ก น้อย ให้อู้อกและเตือนสติตัวเอง แต่จริงๆ ใน ชีวิตประจำวัน จะต้องทำบ่อยทำแล้วทำอีก ต้อง ยอมเสียเวลาฝึกได้ เจตจำนงจะต้องแจ่มชัดเสียก่อนว่าทำไป ทำไม ทำไปเพื่ออะไร ทำไมจะต้องเสียเวลาเหนื่อยมาทำ ต้องเห็นชัด ถ้าไม่รู้ว่าทำไปทำไม มันจะน่าเบื่อ มันไม่ สนุก แต่ถ้าคุณทำด้วยเจตจำนงบางอย่างที่ชัดเจน หรือเป็นปณิธาน คุณจะยอมรับความไม่สมหวัง ความ ผิดหวัง ความยากลำบากกับการฝึกได้

การฝึกฝนตนเองในทางพุทธศาสนาใช้คำว่า บารมี เรียกว่า Perfection หมายถึง การทำให้สมบูรณ์ การสั่งสมบารมี จริงๆ แล้วคือการฝึกฝนตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ณที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ คือเป็นมนุษย์ที่ แท้ เพราะถ้าถึงตรงนั้นได้ คุณจะทำอะไรได้มากกว่าที่คุณคิด และการฝึกฝนทั้งหลายในทางพุทธศาสนาอาศัย การมีวินัย ฝึกจนกระทั่งเข้าไปอยู่ในเนื้อในตัว จนมันชิน จนมันค้นสดได้ พลิกแพลงได้

ทั้งนี้ กระบวนการเรียนรู้ต้องมาพร้อมกับการฝึกฝน เรียนมาเพื่อเอาชนะความเคยชินบางอย่าง และเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ในตัวเรา แล้วลองทำ ไม่มีการฝึกฝนโดยไม่มีการเรียน ต้องทำไปพร้อมกัน การเรียนรู้ถ้ามี ความร่วมมือ ความเข้าใจกัน เป็นกำลังใจให้กัน เห็นคุณค่าของชีวิต เห็นความหมายของความร่วมมือก็จะเอื้อ ต่อพื้นที่การเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้น ที่สำคัญคือ การเรียนรู้ต้องมาพร้อมกับความสนุก ความสุข และขณะเดียวกัน อยากรจะเรียนรู้เพื่อเอาชนะปัญหา เอาชนะความทุกข์ ทั้งของตนเองและของสังคมโดยรวม

๒: สายตาแห่งการตื่นรู้

สายตาแห่งการตื่นรู้ นำมาซึ่งการเรียนรู้เพื่อการสืบค้นลึกสู่ภายในควบคู่ กับการเชื่อมโยงกับ กระบวนการเรียนรู้ของโลกภายนอก การเรียนรู้ที่จะนำพาตัวเองเข้าไปสัมผัสกับ “การเห็นอย่างลุ่มลึก” และมีความหมาย หรือที่เรียกอีกอย่างว่า การตื่นรู้ เป็นการเรียนรู้ร่วมกับเพื่อน การฟังตัวเองอย่างลึกซึ้ง การให้เวลา แห่งห้วงความหมายของชีวิตได้ทำงานอีกครั้ง “**ห้วงเวลาที่มีความหมายแห่งชีวิต (Defining moment)**” เพื่อที่จะหวนกลับมาเรียนรู้อีกมุมมองที่ซ่อนอยู่ในตัว เอง มองหาวิธีการในการจัดการกับสิ่งที่เกิดขึ้นและเชื่อมโยง ไปสู่การเรียนรู้ที่มองเห็นเป้าหมายในการทำงาน ทั้งในส่วนของการทำงานและการดูแลตนเอง แล้วร่วมสรุป บทเรียนในการเรียนรู้ร่วมกัน นอกจากนี้ สำหรับการค้นหา “**ภารกิจของชีวิต**” ยังคงเป็นอีกแง่มุมการเรียนรู้ ที่เชื่อมตัวเอง เข้าสู่การเรียนรู้ความหมายในธรรมชาติและสรรพสิ่ง

การค้นหาไม่เพียงแต่นำพาตนเองไปสัมผัสใกล้ชิดกับความเป็นธรรมชาติที่ให้แง่มุมของการเรียนรู้ แต่ เป็นการใช้คำถามเพื่อนำทางชีวิตกับการเรียนรู้ สิ่งสำคัญของภารกิจนี้ช่วยให้ผู้เข้าร่วมได้รับของขวัญของ ธรรมชาติ ธรรมชาติให้ความหมายอะไรแก่พวกเขา การสืบค้นตนเองให้ลึก กับหน้าที่การงาน ความรับผิดชอบ ในตนเอง และนำไปสู่เป้าหมายของการทำงานให้ปรากฏต่อโลกสังคม โลกภายในตนเอง และการพัฒนา คุณภาพชีวิตผ่านการเรียนรู้จากกิจกรรมนิเวศภาวนาจึงนับว่าเป็นภารกิจหนึ่งที่นำค้นหาและเรียนรู้ร่วมกับผู้คน รวมถึงการตระหนักรู้ในตนเพื่อก้าวข้ามภาวะบางอย่างกับการเป็นผู้หน้าที่ใช้การ “**เข้าถึงญาณทัศนะ ภายในตน**” ลองสัมผัสกับการใช้ “**Higher Self เพื่อเป็นสะพานเชื่อมโยงสู่ญาณทัศนะ**” ในการฟังเสียงที่ ยิ่งใหญ่อย่างลึกซึ้ง เช่น พลังความรัก พลังความกรุณา เป็นต้น ที่พร้อมเปิดประตูการใช้งานให้เกิดพลังศรัทธา เสียงบางอย่างที่นำทางภาวะภายใน จนนำมาสู่ภาวะของการก้าวข้ามตัวตนของตนอย่างมั่นใจและเชื่อมั่นใน วิธีของตน

การเห็นอย่างลุ่มลึก

หลักการเรียนรู้อีกอย่างหนึ่งตามแบบโบราณคือ การสืบค้นเข้าไปให้เห็นอย่างลุ่มลึก การเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเห็นอย่างลุ่มลึกในอีกความหมายก็คือ การตื่น (insight) หยั่งเห็น ลุ่มลึก มีปรีชาญาณ การเห็นชนิดนี้ อาจไม่เกี่ยวข้องกับข้อมูล บางทีอาจจะมีข้อมูลเข้ามาประกอบบ้าง แต่ ทำยที่สุดแล้วก็คือสิ่งที่เรียกว่า การปิ้ง ขึ้นมา โดยที่บางคนอาจเรียกว่าเซาว์ปัญญา บางคนเรียกว่าปรีชาญาณ สภาวะในการเรียนรู้แบบนี้ นับว่าเป็น สภาวะการเรียนรู้ที่สำคัญในโลกสมัยใหม่ นัยความหมายคือ **การหยั่งลึก หยั่งเห็น มองไกล เชื่อมเข้าหา กัน**

หากย้อนมามองทางด้านการสั่งสมความรู้แบบข้อมูล ในยุคสมัยปัจจุบันข้อมูลทั้งหลายที่ได้รับเป็น ความรู้ อาจไม่เพียงพอ ถ้าเทียบกับการเรียนรู้แบบสภาวะของการได้รับ เพราะถ้าจะมาบอก ว่าใครเก่งกว่าใคร ก็ คงไม่สำคัญกับการเรียนรู้ในยุคนี้ การเรียนรู้จึงนับเสมือนกับการบิน “ใครบินสูงกว่าย่อมเห็นได้ไกลกว่า” หรือ ใครลุ่มลึกกว่าใคร ในแง่ของการเรียนรู้ข้อมูลนั้นมีเหมือนกันหมดในโลก ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นผู้ที่ดีความ หาก ว่าเซนส์ต่างกัน จมูกได้กลิ่นใหม่ หูแฉ่วเร็วกว่าใหม่ เปรียบกับวาทยกรควบคุมวงดนตรี ที่ได้ยินเสียงละเอียดกว่า คนทั่วไป ก็นับว่าเป็นผู้ที่เรียนรู้ด้วยการเห็นอย่างลุ่มลึก

ความท้าทายในเชิงกระบวนการเรียนรู้แบบไม่มีข้อมูล เป็น “การชวนคุย” เพื่อที่จะผสมผสานความรู้ที่ ไม่เคยรู้มาก่อนเข้าด้วยกัน สิ่งสำคัญคือ ได้มี “การสรุปทเรียนร่วมกัน” ว่ามีการเรียนรู้อะไรกันบ้าง มนุษย์จะ เรียนรู้ได้มากที่สุดก็ต่อเมื่อได้ก้าวข้ามพรมแดนของเขาออกไป ข้ามพื้นที่ปลอดภัย (comfort zone) ออกไป แล้ว ไปเจอโลกใหม่ที่ไม่เคยเจอมาก่อน ซึ่งถ้ายกตัวอย่าง ในโลกอารยธรรมต่างๆ ก็จะมีการผสมผสานในการก้าว ข้ามพรมแดนเสมอ เมื่อโลกมีเส้นทางสายใหม่เกิดขึ้น เกิดการเดินทางไปมาหาสู่กันเกิดการถ่ายทอดอารยธรรม ระหว่างตะวันออกกับ ตะวันตก สิ่ง ใหม่ๆ เกิดขึ้น ผู้เข้าร่วมท่านหนึ่งได้สะท้อนเรื่องการก้าวออกมาจากพื้นที่ ปลอดภัยเพื่อเรียนรู้โลกของผู้อื่นที่ตนเองไม่เคยได้สัมผัสว่า

“ผมบอกกับตัวเองว่า มันเป็นเรื่องที่ท้าทายมาก ที่จะก้าวออกมาจากพรมแดนของตัวเอง เข้าไปสัมผัส กับอาณาจักรของผู้อื่น ว่าไปแล้วทุกคนมีอาณาจักรของตนเองทั้งสิ้น มีบุคลิกของตัวเอง มีครอบครัว มีที่มาที่ไป ของแหล่งกำเนิด การที่เราจะก้าวข้ามพรมแดน ของตัวเอง ไปหาคนอื่นมันไม่ใช่เรื่องง่ายเลย มันเป็นเรื่องท้าทาย เพื่อไปเข้าใจเขา เข้าใจเรา เพื่อจะค้นพบจุดร่วมบางอย่างที่ต้องร่วมมือกัน”

ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้แบบการเห็นลุ่มลึกนี้ นอกจากจะเป็นการเรียนรู้เพื่อทำให้เกิดการปิ้งแล้ว ยัง เป็นการเรียนรู้ที่ไม่มุ่งเน้นการใช้ข้อมูล แต่เป็นการสร้างวิธีการชวนคุย การผสมผสานความรู้เข้าด้วยกัน เพื่อ นำไปสู่การเรียนรู้ใหม่โดยสรุปทเรียนร่วมกันและก้าวข้ามพื้นที่ปลอดภัยของตนไปเรียนรู้สิ่งใหม่

ห้วงเวลาที่มีความหมายแห่งชีวิต (Defining moment)

“การเล่าดีไฟนิงโมเมนต์ ผู้เล่าจะเกิดการเห็นตัวเองมากขึ้น การเล่าเรื่องจะย้อนกลับมาหาตัวเรา” ดีไฟ นิงโมเมนต์ เป็นกระบวนการทบทวนตัวเอง และเป็นช่วงเวลาที่ถูกลดทอนไม่ว่าด้านดี หรือด้านไม่ดี เป็นเรื่อง ของการกลับมาหาตัวเอง การรู้จักตัวเอง และการมีสติรู้ตัว

การเห็นคุณค่าของอดีตและประวัติศาสตร์ ที่ผ่านมาแล้วในชีวิตเป็นสิ่งที่สำคัญ น้อยคนนักที่จะ สามารถจับอดีตของตัวเองได้ชัดและสร้างความเข้าใจ หวนกลับมาทำงานกับทำที่บางอย่างที่ตนได้กระทำ

เพื่อที่จะเข้าใจความหมายนั้นอย่างลึกซึ้ง หัวใจของการเป็นผู้นำที่ดีคือ บินสูง มองไกลและส่งางามมาจากการเห็นตัวเองและการเห็นผู้อื่น วางตัวอย่างถูกต้อง การคุยกับเพื่อนเราอย่างลึกๆ เราก็จะได้บางสิ่งบางอย่าง

อ. ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์ กล่าวว่า เราทุกคนมีแบบแผน (pattern) หรือโครงสร้าง (structure) ในการคิด การทำ และการใช้ชีวิต ทุกคนมีโครงสร้างในการใช้ชีวิตของตนเองจะเป็นโครงสร้างทางกายภาพหรือทางจิตใจ ซึ่งเป็นการเรียนรู้กำหนดท่าทีเผชิญต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

ซึ่งสำหรับการกลับเข้าไปสำรวจหรือดึงลึกลงไปสู่ช่วงประสบการณ์เพื่อทำความรู้จักตัวเองหรือที่เรียกว่า ดีฟายมิงโมเมนต์ (Defining moment) แปลว่า “นิยามช่วงเวลาที่มีความหมายของชีวิตคุณ”

สมมุติว่าเส้นนี้คือชีวิต เริ่มตั้งแต่เกิดมา ในเส้นทางชีวิตของเรา เดินมาตามปกติ แต่วันนี้เกิดเหตุการณ์ ผิดปกติกับตัวเอง พ่อแม่หรือญาติพี่น้อง ช่วงเวลานี้เป็น “ช่วงเวลาที่มีคุณค่าและมีความหมาย” นิยาม ความหมาย ณ ตรงนี้ ชีวิตของเราจะต้องเริ่มคิดใหม่ บางทีอาจมีหลายจุดที่เกิดขึ้นในความรู้สึกของเรา แต่เลือก เพียงจุดเดียวที่มีความหมาย แล้วก็ทำงานที่จุดนั้น

ในส่วนของ การรับรู้ถึงคุณค่าความหมาย ใช้กระบวนการจับคู่คุยกันหรือเป็นกลุ่ม โดยจะคุยเรื่องอดีต ของแต่ละคน จนเข้าใจถึงช่วงเวลาผันแปรของชีวิตและเกิดมุมมองและการเรียนรู้ ใหม่ นับเป็นช่วงเวลาที่ทำให้ ได้เรียนรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงจากภายในและกำหนดความหมายใหม่ ท่าทีต่อการเผชิญสถานการณ์ใหม่เพื่อนำมาสู่การแก้ไขปัญหา โดยประสบการณ์ตรงที่ผ่านการเรียนรู้จากการเข้าร่วมเวที ผู้เข้าร่วมได้อธิบายภาวะที่เกิดขึ้นว่าเป็นช่วงเวลาแห่ง “การอุทิศ” เป็นการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผ่านประสบการณ์ในการเข้าใจตัวเอง กลับมาทำงานกลับจิตสำนึกของตน ด้วยการใคร่ครวญ และค่อยๆ เข้าใจว่าชีวิตเรามีที่มาที่ไป มีรากมีแก่น และเห็นถึงแบบแผนพฤติกรรมของตนเอง และเตือนให้เห็นถึงคุณค่าความหมาย (core value) ที่เรายึดถือไว้

การกลับมารู้จักตัวเอง หรือ Self-knowledge เป็นส่วนสำคัญของนักทำงานเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง ควรรู้จักจุดแข็ง จุดอ่อนของเราให้ดี ฉันเป็นใคร มาจากไหน ทำไมถึงเป็นอย่างนี้ ทำไมถึงคิดอย่างนี้ บุคลิกของฉันเป็นอย่างไร ฉันถูกหล่อหลอมมาอย่างไร เข้าใจตัวเองให้ได้เสีย ก่อนจึงจะทำเปลี่ยนแปลงตัวเองได้ และไปสู่การสร้างการเปลี่ยนแปลงที่คนจะมีจริตหรือมีบุคลิกไม่เหมือนกัน

ความเข้าใจตนเองอย่างดีจะช่วยให้เรากลับมาทบทวนความหมายที่เกิดขึ้นและผ่านเข้ามาในชีวิตเรา หรือที่เราเรียกว่า อดีต การหวนกลับเข้ามาทำความเข้าใจในรากวัฒนธรรมของตน และอดีต ประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาของเรา จะช่วยให้เราสามารถมองเห็น แบบแผนการทำงานของมัน และเชื่อมโยงกับการกำหนดคุณค่า

เขาลงมือทำ เขาฝัน เขาทดลองและลงมือทำ เขาถึง ึ่งมีวันนี้ แต่หนูอยากทำ มีความฝัน แต่ยังไม่กล้าที่จะเดิน ออกจากชีวิตที่ดำเนินมา จึงทำให้ชีวิตเราเป็นอย่างทุกวันนี้”

“รู้สึกว่าได้คุยกับพี่เขาแล้วรับรู้ได้ถึงความรู้สึกเจ็บปวดจากสิ่งที่เขาเผชิญ ไม่เล่าในรายละเอียด เวลาที่เขาเล่าถึงจุดหักเหในชีวิต มันสะท้อนความ มเจ็บปวด เหมือนคนอกหัก ถูกหักหลัง เหมือนถูกหลอก แต่สิ่งที่ได้ พลังมาจากความเจ็บปวดของเขาคือ สิ่งที่เขาเชื่อมั่นไม่ได้ถูกทำลายไปด้วย เขาเชื่อว่าตนเองมุ่งมั่นที่จะทำงาน เพื่อชุมชน แล้วได้เข้าไปสู่กระบวนการทางการเมืองในชุมชน มีกระบวนการที่จะดึงทรัพยากรออกไปจากตัว เขา หักล้างให้เขาไม่มีเสียง ไม่ได้คะแนน แต่การเมืองที่มันแย่งไม่ได้ทำให้เขาล้มเลิกความตั้งใจ แม้เขาจะได้รับการ เลือกลงเข้าไปแล้ว แต่ไม่ได้แปลว่าปัญหามันจบลง เพราะการเมืองมีการแข่งขันกันตลอดเวลา แต่เขายังมีไฟ ในขณะที่ยังต้องเผชิญกับสิ่งเหล่านี้”

กล่าวโดยรวม การผ่านการเล่าเรื่องดีฟายมิ่งโมเมนต์ (Defining moment) นั้นเป็นหนึ่งในเครื่องมือของ การช่วยให้ผู้เล่าเกิดความเข้าใจตัวเองอย่างลึกซึ้ง กับบรรยากาศที่มุ่งเน้นไปสู่ความเงียบ ความว่าง และ ใคร่ครวญกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นของผู้เล่า ถ่ายทอดสู่ผู้ฟัง เป็นการกลับ ไปรู้จักตัวเอง ระบายสิ่งที่เกิดมาแล้ว ออกมาเป็นการจัดการรูปแบบใหม่ที่อาจจะมองย้อนกลับไป หาสติ หาวิธีการแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดปัญญาได้ นอกจากนั้นยังเป็นการใช้เรื่องเล่า เชื่อมโยงความสัมพันธ์กับเพื่อน การเข้าใจระหว่างกันไปสู่เป้าหมายที่บุคคล นั้นกำลังค้นหาได้เป็นอย่างดี

การค้นหารากเหง้าของชีวิต

การค้นหารากเหง้าของชีวิต ภายใต้การเรียนรู้ผ่าน กิจกรรม นิเวศภาวนา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการค้นหา เพื่อการเปลี่ยนผ่านจากบางสิ่งไปสู่บางอย่างที่ลึกซึ้งและเชื่อมโยงกับธรรมชาติ ความเรียบง่ายให้มากขึ้น

นิเวศภาวนา เป็นพิธีกรรมคล้ายๆ การออกบวช เป็นธรรมเนียมของชนเผ่าพื้นเมืองอเมริกา พอถึงจุด หนึ่ง พอคนเกิดมาจนสู่วัยรุ่น จะให้วัยรุ่นแทนที่เข้าโรงเรียนทั่วไป แต่โรงเรียนของเขาคือธรรมชาติ ส่งไปให้รับ บทเรียนจากธรรมชาติ เพราะเชื่อว่าแม่ธรณีนี้อัจฉริยะ มีความรู้ ปัญญา สามารถดูแลคนที่ เขาส่งออกไป และรับ บทเรียนมา แต่ต้องไปด้วยความกล้าหาญ ตั้งใจ ไม่มีอะไรเลย ไม่มีเต็นท์ ไม่มีอาหาร ไม่มีน้ำ ๔ วัน ๓ วัน ๗ วัน บางที่ถึง ๒ อาทิตย์ เพราะเขาเชื่อว่า การผ่านความยากลำบาก สิ่งนี้ คือ กระบวนการทางจิตวิญญาณ ถ้าไป ด้วยความเคารพ อ่อนน้อม และรับสิ่งที่ธรรมชาติเลือกที่จะให้ ส่วนใหญ่ที่ใช้คำว่า Vision หมายถึงการ มองเห็น เป้าหมายเพื่อให้รู้ว่าตัวเองเกิดมาเป็นผู้ใหญ่ไปทำอะไร ภารกิจของชีวิตคืออะไร แต่แต่ละคนจะมีภารกิจแตกต่างกัน แต่เขาเชื่อว่าทุกคนเกิดมาเพื่อมีหน้าที่บางอย่าง ดูแลสังคม คนแก่ เด็ก ชุมชน เขาจะส่ง

เขาวนออกไปเรียนรู้กับธรรมชาติ แล้วเมื่อกลับเข้ามา พ่อแม่ ชุมชน คนเฒ่าคนแก่จะมาต้อนรับอย่างดี และฟังเรื่องราวจากเด็กๆ เหล่านี้ว่าเขาไปเจอเรื่องอะไรมาบ้าง ไปเผชิญกับความกลัว ความหนาว อย่างไร

นิเวศภาวนา (Vision Quest) เป็นกิจกรรมที่เอาตัวเองเข้าไปคลุกกับธรรมชาติ เพราะถือว่าเป็นทั้งพ่อ แม่ ครู เพื่อน เป็นการกลับไปสัมพันธ์กับธรรมชาติอีกครั้งหนึ่ง ในฐานะผู้อยู่อาศัย หรือกลับไปเป็นสัตว์ ที่มีความรู้เกี่ยวกับมนุษย์สักครู่ อาจจะหมายถึงทั้งมือถือ ทั้งนาฬิกา ทั้งเวลา ทั้งสิ่งที่เราอยากจะทำไป กิจกรรมนี้จะเป็นเหมือนหนอนน้อย ยรอเวลาที่จะกลาย เป็นผีเสื้อ เป็นพิธีกรรมของเราเอง ที่เรียกว่าพิธีกรรม เพราะมีเป้าหมาย มีความศักดิ์สิทธิ์ในตัวเอง

วัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งก็คือ เพื่อเข้าไปบ่มเพาะ ค้นหาการเปลี่ยนแปลง เจียระไนสิ่งที่เข้าเป้าหมาย และสิ่งที่อยากจะทำโต โดยอาศัยธรรมชาติที่ไม่มีมือคิดเป็นเครื่องช่วย ประกอบด้วย หนึ่ง **สัญญาณเรียก (Calling)** เป็นสัญญาณบางอย่างที่เข้ามาในชีวิตว่าถึงเวลาจะต้อง เปลี่ยนแปลงตัวเอง แล้ว เป็นเสียงเรียกร้องให้ไปหาชีวิตที่แท้จริงของแต่ละคน เช่น บางคนขาดแรงบันดาลใจ อยากจะเดินทาง เปื่องาน เป็องคน หรือบางทีก็เป็นสัญญาณที่เกี่ยวข้องกับ สุขภาพ เป็นต้น เป็นสัญญาณว่าชีวิตขาด อะไรบางอย่างไป โดยสัญญาณเรียกจะแว่วเวียนมากระแทกหรือเรียกจนกว่าเราจะตระหนักรู้และเริ่มต้นออกเดินทางค้นหา

สอง การค้นหา แสวงหา (Quest) คือ การละเลิกบางอย่าง เพื่อการเกิดใหม่ เป็นสัญลักษณ์ของความตายเพื่อการเกิดใหม่

สาม การเผชิญความไม่รู้ (Threshold) คือ การออกจากที่ที่เคยอยู่ เคยมั่นคง ไปสู่ภาวะความไม่รู้ ไม่นั่นคง และเปิดรับกลับคืนสู่ธรรมชาติ เป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ เพื่อเรียนรู้ สังเกต เปิดรับทิศทางใหม่ในชีวิต ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่คิดไม่ถึง ธรรมชาติจะเลือกส่งสัญลักษณ์มาให้เรา

สี่ การหลอมรวม (Incorporate) คือ แบ่งปันสิ่งที่ได้รับจากโลกธรรมชาติกลับมาหลอมรวมกับชีวิตตนเอง โดยการบอกเล่าให้ชุมชนฟัง แล้วให้เพื่อนเป็นกระจกสะท้อนความหมายเพื่อรับพลัง หมายถึงความพิเศษที่เหมาะสมสำหรับแต่ละคน

ภายใต้การเรียนรู้ “ภารกิจของชีวิต” กระบวนกร (ณัฐพัช วัชวิญญู) ได้ใช้กิจกรรม **ฤดูกาลชีวิต** กงล้อแห่งพลัง เป็นสัญลักษณ์ของความบริบูรณ์ วงจรของชีวิตที่ไม่มีจุดเริ่มต้นหรือสิ้นสุด แต่หมุนเวียนเปลี่ยนไปเหมือนชีวิต ที่มนุษย์จะต้องก้าวผ่านตามจังหวะเวลาที่เหมาะสม แต่ชีวิตมีความไม่สมบูรณ์เพราะบาง ช่วงถูกเร่ง ถูกผลักให้ต้องกระโดดข้ามเร็วเกินไป จนพัฒนาการของกาย ใจ จิตวิญญาณขาดพร้อม และเนื่องจากฤดูกาลชีวิตนั้นเป็นองค์ความรู้จากวัฒนธรรมตะวันตก จึงแบ่งออกเป็น ๔ ฤดู ๔ ทิศ ได้แก่

ฤดูร้อน ทิศใต้ เป็นทิศของความอบอุ่น สัญลักษณ์เป็นสีแดง เป็นทิศของเด็ก มีธรรมชาติไร้
 เดียงสา เป็นชีวิตที่ฉับพลัน เป็นไปตามสัจ ญชาตญาณ ไม่มีหลักการมากำกับ เป็นทิศของการสร้างความ
 ใ่วางใจ เป็นความสุขทางการเสพ ความสุขทางร่างกาย

ฤดูใบไม้ร่วง ทิศตะวันตก สัญลักษณ์เป็นสีดำ เป็นทิศของวัยรุ่น แยกตัวเองออกจากสังคม พ่อ
 แม่ เป็นทิศของการกลับเข้ามาหาตัวเอง ความเงียบ การทำความเข้าใจกับตัวเอง จะ เข้าสังคมเพื่อค้นหาว่า
 ตัวเองคือใคร เกิดมาทำไม แต่การศึกษาของโลกไม่ได้ให้ความรู้ดังกล่าวกับเด็กว่าเขาคือใคร ให้รู้แต่สิ่งที่สังคม
 ต้องการ จึงก้าวกระโดดเข้าสู่วัยผู้ใหญ่โดยไม่รู้จักตัวเอง

ฤดูหนาว ทิศเหนือ สัญลักษณ์เป็นสีขาว ทิศแห่งการกระทำ การทำงาน หลักการ เหตุผล ลงแรง
 อุทิศตนให้กับการสร้าง ไม่ว่าจะการสร้างครอบครัวของตัวเอง หรือสังคม การอุทิศเพื่อคนอื่น

ฤดูใบไม้ผลิ ทิศตะวันออก สัญลักษณ์เป็นสีเขียว ทิศของการบรรลุผล หลังจากผ่านการ
 ใคร่ครวญทบทวน การกระทำ แล้วจึงนำมาสู่การสูงงอม การเก็บเกี่ยวทางปัญญา เป็นบทบาทของการเป็นผู้
 อาวุโส เป็นครู

จากนั้นให้ลองทดสอบดูว่า เราติดอยู่ที่ทิศไหน หรืออาจจะพร้อมหรือข้ามทิศไหน ไป ทิศที่ขาดหายไป
 ชีวิต ที่เราต้องการ ให้สำรวจว่าเราอยู่ในทิศไหนของฤดูกาลชีวิต

ขอค้นพบจากเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมอบรมภายหลังการสำรวจตนเอง พบว่า

“มันเป็นฤดูกาลของชีวิต ถ้าวิเคราะห์แล้ว เราผ่านมาแล้วทั้ง ๔ ทิศ ช่วงหนึ่งของชีวิตใช้ชีวิตอยู่ตรงทิศ
 เหนือมากด้วยซ้ำ แต่วันนี้จะให้ไปตำแหน่งไหนก็ไม่เอา เพราะใจออกได้แล้วว่าไม่อยากทำงานแบบนี้อีกแล้ว
 แต่ชื่นชมพลังคนทำงานตรงนี้ จุดหนึ่งตอนเรากลับมาทบทวนตัวเอง และมีบทบาทความเป็นครู เรายินดีจะพา
 ลูกศิษย์มาเยี่ยมดูงานจากทางทิศเหนือ และชื่นชมว่าเสียสละ แต่ถ้าถามตัวเองว่าจะมีเวทีทุ่มเทให้กับตรงนี้อีก
 ไหม ไม่ใช่ การเดินเวียนทั้ง ๔ ทิศ ความจริงเดินเวียนทุกวัน ทุกสัปดาห์ ทุกเดือน แต่ถ้าให้วิเคราะห์ตัวเอง ผม
 คิดว่าบกพร่องจุดนี้ (ทิศใต้) เพราะมีเรื่องเล่นไม่เยอะ กลับบ้านคงต้องเอาโต๊ะปิงปองมาวาง”

“ผมเดินมาจากทิศเหนือ เป็นเหมือนช่วงกำลังเข้าดักแด้อีกรอบ มีรอบแรกมาแล้ว ตอนเรียนจบแล้ว
 ทำงานสื่อมวลชน และธุรกิจ มีช่วงหนึ่ง มาอยู่ตรงทิศเหนือ เพราะตัดสินใจว่าทำอะไรกับชีวิต อยู่มา ๗-๘ ปี
 คุณพ่อเสีย เลยต้องเข้ามาทำกิจการต่อ หัวหกกันชีวิตอยู่ พักหนึ่ง จนเริ่มรู้สึกว่ามีขึ้นมาระดับหนึ่ง แต่ยังไม่ดี
 เริ่มคิดว่าทำอะไรต่อ บริษัทที่ทำจะไปทางไหน กับภารกิจอื่นๆ ในชีวิต จะจัดสัดส่วนอย่างไร ควรจะมี
 รูปแบบไหน เลยเป็นโมเมนต์ของการทำทบทวนไปทำไป เพราะบริษัทคนน้อย ไม่สามารถหยุดทำได้ แต่ผมจะ
 เหมือนพี่ไมตรีกับลุงตัน คือในองค์ประกอบของงาน เราจำเป็นจะต้องทำกับลูกน้องอยู่แล้ว อยู่ในส่วนทิศเหนือ
 ประมาณหนึ่ง โดยจิตวิญญาณผมอยู่ตรงทิศใต้ แต่โดนการผูกมัดการทำงานอยู่ทิศเหนือ แต่ช่วงชีวิต ณ ขณะนี้

เลือกมาอยู่ตรงทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นช่วงของการไคร่ครวญ เพื่อหาทางไป แล้วต้องไปอยู่ตรงทิศเหนือ ผมว่า ชีวิตที่เรียนรู้ที่ดีที่สุด ฐานที่มั่นน่าจะอยู่ตรงนี้ แต่มีองค์ประกอบอื่นๆ ผสมผสานกัน”

“ผมมองว่า เหมือนรอบที่สองของชีวิตที่เปลี่ยนตามฤดูกาล ณ ปัจจุบัน ตัวเองยังมีแรงจะทำ เลยอยากทำและสนุกกับสิ่งที่ทำอยู่ ไม่รู้สึกลำบากอะไร”

“ผมคิดว่าผมเดินรอบวง แต่ยืนตรงนี้มากที่สุด ผมสามารถไปยืนในชุดองค์ความรู้ในเวทีต่างๆ ได้ ผมทำงานมาหลายปี หลายคนมีชุดประสบการณ์ที่แบ่งปันได้ในทุกมิติ พอวันหนึ่งเราไปนั่งหัวเราะเล่นๆ ไปอยู่กับเด็ก ไปเป็นครูอาสาในโรงเรียน เอาเรื่องภัยพิบัติไปสอน แต่บางทีก็กลับมาอยู่กับตัวเอง ทบทวน ผมคิดว่าหลายอย่าง เราเดินวนเวียนตลอดเวลา บางครั้งพอลกลับไปทิศเหนือ เราจะเห็นมุมมองใหม่ มีมิติใหม่ แล้วเรายกกระดับไปเรื่อยๆ แต่ทิ้งไม่ได้ เพราะเป็นที่มั่นที่เราต้องการ เหมือนเขวี้ยงหินไปตรงกลาง แล้วกระเพื่อมไป ๔ ทิศ”

จะเห็นได้ว่า สิ่งเหล่านี้ล้วน เป็นความ เข้าใจและการเลือกก้าวข้ามสิ่งที่ตนได้เรียนรู้ นั่นหมายถึง การหวนกลับมาทำความเข้าใจ ภารกิจของชีวิต อีกครั้ง ทั้งในแง่ของ นิเวศภาวนา การตั้งเจตจำนง และการเรียนรู้ผ่านฤดูกาลของชีวิตที่ได้เรียนรู้ว่าจะต้องปรับเปลี่ยนตนอย่างไรให้มีความสุข ลและสอดคล้องกับความเป็นธรรมชาติ ในการก้าวเข้ามาสัมผัสกับความงามอันเป็นของขวัญที่อยู่ในความเคลื่อนไหวของธรรมชาติ โดยเป็นเชื่อมสัมพันธ์กับธรรมชาติอย่างลุ่มลึก สิ่งที่ได้ค้นพบความหมายที่ว่า “ฉันคือท้องฟ้า คือความเป็นธรรมดา ” “ฉันคือศิลปะ มีความงามในทุกมิติ” “ฉันคือต้นไม้ เบ่งบานรับแสงอาทิตย์ และเป็นที่พัก ” “ฉันเป็นใบไม้ที่กำลังผลิบานเติบโตรับแสง ” “ฉันคือพลังแห่งแผ่นดิน ” “ฉันคือสิ่งมีชีวิตเล็กๆ ที่เรียนรู้จากธรรมชาติตอบตัว ” “ฉันคือผืนดินที่สัมผัสสร้อยเย็น ผันแปรไปตามสภาวะ”

สุดท้ายกระบวนกรได้เชื้อเชิญผู้เข้าร่วมด้วยการ “ชวนเด็กน้อย บุตรและธิดาแห่งธรรมชาติที่มานั่งล้อมวงกัน ได้สัมผัสลึกเข้าไปในผืนแผ่นดิน ธาตุทั้งหลายที่อยู่ในร่างกาย สายน้ำสายโลหิตที่ไหลเวียนในร่างกาย ลมหายใจที่เคลื่อนไหวอย่างเป็นธรรมชาติ ผ่อนคลาย ขอให้เราได้นึกย้อนกลับไปถึงสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นใน ชีวิตเรา ช่วงเวลาแห่งการอธิษฐาน การภาวนา การเปิดรับ มีหลายอย่างเกิดกับเรา ส่งเสริมการเติบโตทางจิตวิญญาณของเรา ขอให้วงกลมเล็กๆ ของเราแต่ละวง เป็นวงกลมแห่งความเมตตากรุณา วงกลมแห่งความรัก การรับฟัง เป็นกระจกสะท้อนพรและปัญญาที่เราได้รับจากธรรมชาติ จากแผ่นดิน พ ร้อมแล้วลืมตาและนั่งสบายๆ ใครพร้อมนับก้อนหินแล้วเล่าเลย”

จะว่าไปแล้ว สิ่งเหล่านี้เป็น บทเรียนและความหมายที่ปรากฏเป็นการเรียนรู้ผ่านการเชื่อมโยงสภาวะของตนและธรรมชาติ ฤดูกาลของชีวิตที่ถูกซ่อนอยู่ในธรรมชาติกับพิธีกรรมความเชื่อบางอย่างได้เผยให้ผู้เข้าร่วมได้หวนกลับมา ตระหนักรู้ในตนเอง เข้าใจสิ่งที่ธรรมชาติมอบให้มาเป็นของขวัญ เป็นการเข้าถึง ความดี

งามและควมมีชีวิตชีวาแบ่งปันกัน ได้สัมผัสกับ สภาวะที่เป็นพลังธรรมชาติกลับมา สู่โลกแห่งการทำงาน โลกของมนุษย์ โลกของเป้าหมาย โลกแห่งความซับซ้อนและยุ่งเหยิง เชื่อมร้อยสิ่งแวดล้อมจากภายนอกกลับสู่ การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านใน การเติบโตทางจิตวิญญาณของผู้นำยังคงบอวล ให้อรรถยเรียงการเรียรู้ สัมผัส เปลี่ยนแปลง ไปพร้อมกับสายใยแห่งธรรมชาติผ่านกระบวนการเรียรู้ภารกิจชีวิตในครั้งนี้ก็เป็นได้

เข้าถึงญาณทัศนะภายในตน

ญาณทัศนะ หรือ Intuition มักจะเริ่มจากสัญชาตญาณ บางคนเข้าไปถึงความลึกลับตรงนี้ การมีญาณ หยั่งรู้ล่วงหน้าและสัมผัสได้คือ การเข้าถึงพลังจิต มีลักษณะเหมือน เป็นสเปกตรัมที่มีหลายระดับ เหมื่อนการ เรียรู้หลายอย่าง ยิ่งถ้าผู้ฝึกฝนเปิดรับ ฝึกฝนเท่าไร โอกาสที่จะเข้าถึงก็มีมากขึ้น

หลักการพื้นฐานของญาณทัศนะ

หลักการข้อแรก เป็นหลักการพื้นฐานและสำคัญ หลักการอื่นจะยึบ นบ่าของหลักการนี้ เรียกว่า “หลักการสากล” คือทุกคนที่มีชีวิต มีความสามารถที่จะรับญาณทัศนะ ไม่ใช่เรื่องของการมีอภิสิทธิ์อะไรเลยใน การมีญาณทัศนะ เป็นมายาคติที่บอกว่า บางคนมีญาณทัศนะ บางคนไม่มี การมีญาณทัศนะ เป็นเรื่องของการ เลือกลง และการที่จะ มีญาณทัศนะเข้มข้นมากน้อยแค่ไหน ขึ้นอยู่กับเราอยากจะมีเท่าไร เหมือนปุมปรับเสียง พอเราจูนอินได้ เราอยากจะให้เข้มข้นหรือเบาบางแค่ไหน ถ้าเราปิดเสียงนั้นทิ้งไปเลย เราจะไม่ได้รับญาณ ทัศนะอะไร ถ้าเราเปิดสุดเลย เราจะได้รับได้ยินทุกสิ่งทุกอย่างเลย และเราอยากจะให้อยู่ระดับไหนขึ้นกับการ ตัดสินใจของเรา

ความเข้าใจในเรื่องญาณทัศนะแบบนี้ **ทางเข้าถึงญาณทัศนะ** ประเด็นแรก ญาณทัศนะไม่ใช่สิ่งที่อยู่ ข้างนอก แต่อยู่ในตัวเราเอง พวกเราแต่ละคนมีทางเข้าไปสัมผัสญาณทัศนะด้วยช่องทางแตกต่างกัน ประเด็นที่ สอง ญาณทัศนะสามารถเข้าถึงได้ทั้งด้วยความรู้สึกและความคิดของเรา

เมื่อมนุษย์สองคนรวมถึงสัตว์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลายด้วย มาสัมผัสเชื่อมต่อกัน จะก่อเกิดสนามพลังงาน ระหว่างสิ่งมีชีวิตสองสิ่งนั้น เหมือนเราเห็นพื้นที่ทางกายภาพระหว่างสองคน เราอาจจะไม่เห็นมัน เพราะเป็น พื้นที่เชิงพลังงาน ญาณทัศนะเป็นเหมือนประตูหรือหน้าต่างที่เปิดเพื่อให้เรารับข้อมูลข่าวสารบางอย่าง ซึ่งจะไม่ เหมือนสิ่งที่เราเห็นในชีวิตประจำวันปกติ แล้วมาได้อย่างไร มันมาผ่านประสาทสัมผัสของเรา หรือแม้แต่สัมผัส ที่หก แต่เราใช้ผิวหนัง ลมหายใจ ความรู้สึก การฟังเสียง ความคิดของเรา รวมทั้งการสัมผัสความรู้สึกผ่านทาง ร่างกาย บางครั้งเราจะรู้สึกถึงญาณทัศนะเหมือนมีอะไรบีบๆ อยู่ หรือรู้สึก กบบางอย่างที่คอบ ขึ้นอยู่กับว่าประสาท สัมผัสส่วนไหนของเราตื่นตัวหรือพัฒนามากกว่ากัน เราจะเข้าถึงญาณทัศนะผ่านช่องทางนั้นได้

สรุปอีกครั้ง “การได้กลิ่น ลมหายใจ การฟัง ความคิด ความรู้สึก การสัมผัสความรู้สึกทางกาย ภาพผ่านดวงตา” เหล่านี้คือช่องทางเข้าถึงญาณทัศนะ

๓ ขั้นตอนเพื่อให้เข้าถึงญาณทัศนะ ขั้นตอนแรก ให้เราอยู่กับความเงียบ แล้วโฟกัสที่ตัวเองเท่านั้น เปรียบเหมือนว่าไม่มีใครอยู่รอบๆ ขั้นที่สอง คือการฟัง ให้ลองฟัง ไม่ว่าจะเป็คำ ภาพ ความรู้สึกทางร่างกาย ความคิด หรืออารมณ์ อะไรก็ตามที่มาแล้วไม่ใช่ตรรกะ แต่อยู่เหนือออกไปให้อยู่ในความเงียบและลองฟังดู ขั้นที่สามเป็นความกล้าหาญ

ญาณทัศนะคือ ข้อมูลข่าวสารที่อยู่ในสนามตรงนั้น เมื่อไหร่ที่จิตใจเราสงบมากขึ้น ญาณทัศนะจะเข้มแข็งมากขึ้น แล้วมีคำถามอยู่ดีว่า เราจะรู้อย่างถูกต้องได้อย่างไร นี่เป็นญาณทัศนะ คำตอบคือ เราไม่มีทางรู้ เราจะต้องปล่อยให้ญาณทัศนะอยู่ในความลึกลับ เหมือนว่ายน้ำ เราต้องฝึกว่ายน้ำเอง เราไม่สามารถมองคนอื่นว่ายน้ำได้ เราจำต้องสัมผัสและรับรู้ว่ามีน้ำในสระหรือทะเลเป็นอย่างไร และเมื่อคุณกระโดดลงไป คุณจะเริ่มพัฒนาตัวปัญญาที่จะสัมผัสญาณทัศนะ

กฎข้อหนึ่งที่สำคัญในเรื่องญาณทัศนะ ถ้าเราต้องการให้ปัญญาสูงสุดมาสู่เรา เราจะไม่ต้องไปค้นหามัน แต่เราจะรอ แล้วมันจะมาเมื่อถึงเวลา ประเด็นนี้สำคัญมากๆ นอกจากนั้น การรับญาณทัศนะหรือหยั่งญาณทัศนะยากมากใน ๒ สถานการณ์ คือเวลาโกรธ โมโห หงุดหงิดหรือผิดหวังกับคนคนหนึ่ง หรือรักเขามากเกินไป หรือกลัวจะสูญเสียเขา

กล่าวโดยสรุป การเข้าถึงญาณทัศนะคล้ายๆ กับการมีแสงอาทิตย์ส่องเข้ามา คุณสัมผัสได้ถึงความอบอุ่น ถึงมีก้อนเมฆมาบัง คุณก็ยังสัมผัสดวงอาทิตย์ได้ แม้จะมองไม่เห็น นี่เป็นสิ่งที่แต่ละคนล้วนมีอยู่ภายใน ไม่จำเป็นต้องไปหาจากข้างนอก แค่ทำจิตให้สงบลง ถ้าเรามีจิตที่ว่างมากขึ้น มันจะมาอย่างมีพลังมากขึ้น ความเงียบ ความนิ่ง เป็นมิตรที่สำคัญมากของการมีญาณทัศนะ

Higher Self สะพานเชื่อมโยงสู่ญาณทัศนะ

การเข้าถึงญาณทัศนะผ่าน higher self ของเราได้ ซึ่งเป็นตัวตนที่สูงกว่าเราแต่ไม่ใช่สิ่งที่แยกขาดจากเรา เป็นกระบวนการที่เปิดประตูด้วยคำถามต่อ higher self ของเรา เพื่อให้ข้อมูลต่างๆ ไหลเข้ามา “คุณมีอะไรที่จะสอนผมเกี่ยวกับญาณทัศนะ ” ให้เราลองฟังเสียงต่างๆ ที่เราจะได้รับ ใ ให้เรารู้สึกถึงคลื่นความถี่ที่ พร้อมจะทำงานกับมัน ด้วยความสงสัยใคร่รู้ ความรัก กล้าหาญ สง่างาม ขอบคุณ และด้วยใจเปิดกว้าง อะไรก็ตามที่เกิดขึ้นเป็นญาณทัศนะสำหรับคุณ อนุญาตใ ให้เรารู้สึกหรือสัมผัสมันได้ ให้ลองสังเกตว่า คลื่นความถี่หรือแรงสั่นสะเทือนในตัวเรากำลังแปรเปลี่ยนในขณะที่เรากำลังเติบโต

เสียงของ higher self มาบนพื้นฐานของความรัก จะไม่ทำให้เรากลัว ไม่บังคับให้เราต้องทำอะไร อาจจะมีพลังงานหรือมีแรงสั่นสะเทือนบางอย่างของผู้วิพากษ์ภายใน มักจะต้องการอะไรบางอย่างและให้เราทำตามที่ต้องการ ให้เราลองมอง higher self ของเราเหมือนเพื่อนที่มีปัญญาชาญฉลาดในการ ชี้้นำให้เห็น

ปัญญาบางอย่าง แต่ไม่บังคับ หรือควบคุม ไม่ยอมแพ้อะไรหรือทิ้ง ไป เคล็ดลับสำคัญมากคือ ให้ แยกว่าอันไหนเป็นเสียงที่มีพื้นฐานมาจากความรัก และ เสียงไหนที่มีพื้นฐานมาจาก ความกลัว เราสามารถรับรู้เสียงของ higher self ได้ผ่านการสังเกตดังต่อไปนี้

ข้อแรก เสียงที่แท้จริงจะ มาด้วยน้ำเสียงที่มีคุณภาพพร้อมทั้งเนื้อหาบางอย่าง และมีความพึงพอใจ แต่ถ้าเป็นเสียงที่ไม่ใช่ จะมาพร้อมน้ำเสียงอีกแบบที่ไม่ค่อยมีคุณภาพเท่าไร และมักจะแนะนำให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้

สอง ถ้าเป็นของจริง จะพูดเรื่องเดิมซ้ำๆ ตลอดถ้าเราไม่ฟัง แต่ถ้าเป็นเสียงไม่ค่อยจริง จะเปลี่ยนเรื่องไปเรื่อยๆ เวลาเราไม่ฟัง จะพูดเรื่องอื่น

สาม เสียงที่แท้จริงจะพูดเกี่ยวกับเป้าประสงค์ของเราในชีวิตนี้ แต่เสียงที่ไม่ค่อยจริง จะพูดว่าเราจะแข่งขันกับคนอื่นได้อย่างไร

สี่ เสียงที่แท้จริงจะปร ารถนาให้เรามีความสุข ณ ปัจจุบันขณะ เสียงที่ไม่ค่อยจริง จะบอกว่าเราจะหาความสุขได้ในอนาคตเท่านั้น

ห้า เสียงที่แท้จริง ทรงพลัง ยากที่จะไม่สนใจ แต่ถ้าเสียงไม่ค่อยจริง จะมาแบบวิบๆ แวมๆ แล้วหายไป หก เสียงที่แท้จริงจะสื่อสารกับเราว่าคุณทำแบบนั้นแบบนี้ แต่ถ้าเสียงไม่ค่อยจริงบอกว่าฉันทำแบบนั้นแบบนี้

เจ็ด เสียงที่แท้จริงจะให้ความมั่นใจว่าเราทำเรื่องนี้ได้ แต่ถ้าเสียงไม่ค่อยจริงจะฉีกทิ้งความมั่นใจของเราเป็นชิ้นๆ

แปด เสียงที่แท้จริงจะช่วยเสริมพลังอำนาจให้เรา แต่ถ้าเป็นเสียงไม่จริงจะทำให้เราอ่อนแอ

เก้า เสียงที่แท้จริงจะพูดสั้นและตรงประเด็นด้วยภาษาง่ายๆ เสียงไม่จริงจะฟุ่มเฟือยไปด้วยถ้อยคำและการอ้างเหตุอ้างผลมากมาย

สิบ เสียงที่แท้จริงจะมาแบบทันทีทันใด ตอบสนองต่อการร้องขอ แต่ถ้าเสียงที่ไม่แท้จริงจะมาเรื่อยๆ ตอบสนองกับความกังวลใจของเรา

สิบเอ็ด เสียงที่แท้จริงรู้ว่าคุณเป็นหนึ่งในเดียวกับคนอื่นๆ สิ่งอื่นๆ เสียงที่ไม่จริงจะบอกว่าคุณเจ๋งกว่าหรือห่วยกว่าคนอื่นๆ”

๓: บ่มเพาะสู่การเปลี่ยนผ่าน

ศิลปะของการเรียนรู้ด้านหนึ่งคือ การบ่มเพาะที่นำไปสู่การเปลี่ยนผ่าน โดยเฉพาะการเปลี่ยนผ่านจากชีวิตตนเองก่อ ให้เกิดคุณภาพใหม่ ที่มีความหมาย ดำเนินไปด้วยความศรัทธาและเชื่อมั่นที่จัดสรรให้เกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่นำพาผู้เข้าร่วมไปพบเจอกับเมล็ดพันธุ์ที่เป็นศักยภาพภายในของแต่ละคน เป็น การ

“เรียนรู้...สัมผัสความเป็นมนุษย์” ที่ดำรงอยู่ในหัวใจ จะว่าไปแล้วการค้นพบคุณค่าในตัวเองเป็นสิ่งที่มีความหมายและน่าเข้าไปสัมผัสเรียนรู้ สิ่งซึ่งดงามจะปรากฏชัดขึ้นในดวงใจของการเรียนรู้ แต่หากว่าเราสามารถเข้าใจและเข้าถึงการเรียนรู้ในรูปแบบที่ศรัทธาว่า “ศักยภาพของมนุษย์ที่ไร้ขีดจำกัด” ก็จะทำให้อาณาภาพของการเรียนรู้ที่ทรงพลังยิ่งขึ้น

อีกด้านหนึ่งซึ่งช่วยทำให้การเรียนรู้เป็นการเดินทางและฝึกฝนตนควบคู่ไปด้วยคือ สิ่งที่ผู้คนเรียกว่า การภาวนา การภาวนาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้และเปิดประตูพัฒนาความมั่งคั่งทางจิตใจ สุขภาวะปัญญา และการเติบโตทางจิตวิญญาณ **“ภาวนาเพื่อตัวเรา สังคม และธรรมชาติ”**

การพร้อมเผชิญหน้ากับ“สิ่งที่ปรุ้งแต่ใจ” อาจเป็นการเรียนรู้จากสองขั้วที่ขัดแย้งระหว่างกัน แต่จะนำพามาซึ่งทางสายกลางและการปรับสมดุลของการเรียนรู้ การเผชิญหน้ากับบางสิ่งบางอย่าง นำพาคุณสมบัติบางประการอย่างเช่น ความกล้าหาญ และความอ่อนโยนมาสู่กระบวนการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

ในการใคร่ครวญดำดิ่งเข้าไปภายในตนเอง การค้นหา สัมผัส และได้พบกับสภาวะที่ก้าวข้ามความเป็นตัวเองไปสู่การค้นพบความเข้าใจภายในที่เชื่อมโยงกับสิ่งที่มีความหมายในทางสากล ความดั่งงามที่ยิ่งใหญ่ การตื่นขึ้นเข้าถึงศักยภาพของความเป็นมนุษย์ที่แท้ ความเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวใน ปัจจุบันขณะ และความงดงามของการรับรู้และยอมรับในสิ่งที่เป็นอยู่ เช่นเดียวกับ คำกล่าวของผู้เข้าร่วมอบรมท่านหนึ่ง **ในการก้าวเข้าสู่แสงสว่าง** ที่ว่า “การค้นพบคุณค่าในตัวเอง ถ้าค้นพบตัวเองแล้ว ก็จะเดินไปบนหนทางของความสว่าง การค้นพบตัวเอง มีตั้งแต่การค้นหาจุดอ่อน จุดแข็งของตัวเอง มีอะไรบางอย่างที่เราต้องเติม มีอะไรบางอย่างที่เราต้องลด ซึ่งต้องทำในทุกมิติเหมือนกัน การสร้างคนดีมีหลากหลาย ถ้าพูดในระดับสูงหน่อยคือ การพัฒนาจิต โดยเน้นคุณค่าภายใน มีสติด้วยวิธีการของตัวเอง เดิมทุกคนมี Having, Doing แต่เราต้องการพูดถึง Being ต้องทำมิตินี้ที่ลึก เพราะเป็นความดีที่ยั่งยืนถาวร”

เรียนรู้...สัมผัสความเป็นมนุษย์

การกลับมาใคร่ครวญนำไปสู่การเรียนรู้เพื่อค้นหาต้นธาตุ (element) แห่งความเป็นมนุษย์ เป็นการค้นหา สัมผัส ประสบการณ์ที่ดำดิ่ง “ท่านพบต้นธาตุอะไรบ้าง” ที่จะมาทำการเปลี่ยนแปลงสังคม แล้ว วยกระดับให้สูงขึ้น คำถามทวนการเรียนรู้ที่ช่วยเผยให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและการยกระดับความเข้าใจต่อการเรียนรู้

ผลสะท้อนที่ได้จากการเรียนรู้ อาทิ

“ผมรู้สึกว่าเป็นความเห็นพร้อมร่วมกันคือ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เพราะไม่มีความเป็นตัวตน เอาประโยชน์สาธารณะ เอาโลก เอาสรรพสิ่งที่ดั่งงามเป็นตัวตั้ง ถ้าเรามองว่าศาสนาคือความรัก ความเมตตา ด้วยธรรมชาติของมนุษย์นั้นออกมาเป็นแบบนี้ ออกมาแบบให้ความรักแก่เพื่อนมนุษย์ จะมีความสุขก็ต่อเมื่อให้ ได้แบ่งปัน มีความสุขช่วยเหลือกัน ขอให้ดำเนินชีวิตไปด้วยความไม่ขัดแย้งกับธรรมชาติ”

“แต่ละคนมีประสบการณ์จริงที่ค้นพบจากปัญหาที่กินลึก ซึมซับปัญหาของคนเล็กๆ น้อยๆ แล้วเมื่อค้นพบว่ามีคามอยุติธรรมเกิดขึ้นแล้ว ก็ค่อยๆ ไตร่ระดับมาเรียนรู้ว่าจะแก้ปัญหาอย่างไร เหมือนเห็นตั้งแต่ปัญหาบนมาถึงล่าง เห็นหมากทั้งกระดานทำให้ค้นพบ สัจธรรมของชีวิต แล้วรู้สึกว่าคุณทำแล้วมีความสุข ผลักดันไปเรื่อยๆ แก้ปัญหาไปเรื่อยๆ”

“ก้าวข้ามอุปสรรคในการเรียนรู้ คือการก้าวข้ามความเป็นตัวตน ไปทำเพื่อคนอื่น มีหลายคนที่มีจุดเปลี่ยนตรงนี้ เพราะตัดสินใจไม่ทำเพื่อตัวเอง แต่เลือกที่จะทำเพื่อคนอื่น ผมคิดเลยว่า วัตถุประสงค์คือ การทำเพื่อผู้อื่น ทำเพื่อสิ่งที่ใหญ่กว่าเรา”

“คิดว่าต้นธาตุที่สำคัญที่สุดคือ ชีวิตของมนุษย์มีความสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด มันเป็นประสบการณ์ที่ได้จากตัวเราเอง ได้จากการทำงานด้วย เป็นประเด็นที่ทำให้เรายึดโยงสังคมและให้เรามาเปลี่ยนแปลงสังคม”

“เห็นหลายอย่าง อันดับแรกคือ “ความรักในอิสราเอล” รู้สึกว่าทุกคนไม่ชอบการถูกครอบงำเลย ทุกคนพยายามที่จะ โดยอัตโนมัติ หนีออกไปจากการถูกครอบงำให้ไร้อิสรภาพ หรือถูกละเมิดสิทธิ ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทนไม่ได้ ในห้องนี้น่าจะมีอยู่มากทีเดียว เป็นความรู้สึกที่แม้แต่เด็กเล็กๆ ก็จะมีความรู้สึกเช่นนี้เหมือนกัน ไม่รวมมือกับอะไรก็ตามที่มาจากอำนาจ หรือเป็นการใช้อำนาจเข้ามาครอบงำ เป็นความรู้สึกผลักดัน ถ้าคนนั้นมีประสบการณ์กับเรื่องนั้น จะมีประสบการณ์ในการผลักดันตัวเองออกไปหรือดิ้นรนหนีออกไปจากจุดนั้นด้วย”

อีกเรื่องที่สำคัญไม่แพ้กัน คือ “การที่เราได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยตัวเอง ” บางท่านอาจจะบอกว่าเกิดจากการหล่อหลอมของครอบครัว แต่บางท่านอาจจะเกิดมาจากการอ่านหนังสือเล่ม การได้รู้เรื่องดีๆ จากผู้รู้สักคำหนึ่ง แต่ผู้รู้อาจจะไม่รู้หรือว่าคนฟังได้เรียนรู้ไปแล้ว เกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง น่าจะเป็นต้นธาตุที่สำคัญเหมือนกัน เพราะว่าทำให้เราไม่หยุดนิ่ง แล้วเก็บทุกสิ่งที่ผ่านมาในชีวิตเราให้เข้ามาเป็นต้นทุนชีวิตได้เรื่อยๆ

ส่วนเรื่องที่สาม นอกจากการที่เราจะไปเรียนรู้เรื่องภายนอกตัวเราแล้ว คือ “การกลับเข้าไปเรียนรู้เรื่องข้างในของตัวเอง” เป็นบทเรียนที่เราใช้คำว่า เราต้องมีเวลาไปชาร์ตแบตให้ตัวเอง แล้วทำให้เราเกิดความสามารที่จะไปคิดหรือไปเผชิญกับเรื่องที่ซับซ้อน เรื่องที่จัดการได้ยาก เรื่องที่ไม่เสร็จในวันนี้ แต่วันไหนก็ไม่รู้ เหล่านี้มาจากการที่เรามีโอกาสได้เข้าไปเรียนรู้ข้างในของตัวเอง จะโดยผ่านวิธีการอะไรก็แล้วแต่ แต่มันไปเปิดพื้นที่ใหม่ขึ้นมาในความเป็นมนุษย์ของเรา”

เห็นได้ว่า การพบต้นธาตุบางอย่างเป็นแง่มุมที่สำคัญต่อการเรียนรู้ในการทำความเข้าใจผู้อื่นในมุมมองที่กว้างขยายใหญ่ขึ้น จนทำให้ต้นธาตุนั้นดำเนินมาสู่สายใยแห่งความเป็นมนุษย์อันมีคุณสมบัติของการอยากทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น เพื่อโลก และการหวนกลับมาเข้ามาเรียนรู้ภายในของตนเอง นำแปลกใจว่าความเป็นมนุษย์ที่เรากำลังพูดถึงอยู่นี้ ไม่ค่อยปรากฏเผยให้เห็นเด่นชัด ปรากฏเพียงโครงการ ยุทธศาสตร์ งาน ภารกิจ สิ่งนี้อาจเดินไม่ไกลมากถ้ามาเข้าใจเรื่องพลังของมนุษย์และขับเคลื่อนให้เป็นจริง โอกาสของการเข้าถึง

กระบวนการ เข้าสู่การสนทนา เข้าสู่การเอาใจใส่ในการดึงศักยภาพของความเป็นมนุษย์ออกมาให้สุดๆ เป็นเรื่องที่น่าทำทนายว่า [What to do?] คือเน้นไปที่การทำให้ได้ สภาวะที่ดำดิ่งสู่ความเป็นมนุษย์ที่แท้จะปรากฏขึ้น นั่นอาจรวมรวมถึงการมองเห็นต้นธาตุ แหล่งพลัง เหมือนธารน้ำใสที่ทำให้เราดื่มกินอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ศักยภาพของมนุษย์ที่ไร้ขีดจำกัด

ศักยภาพของมนุษย์ที่ไร้ขีดจำกัด ขึ้นอยู่กับความเพียรพยายาม ตัวอย่างเช่น ความพยายามบินให้เหมือนนก ซึ่งเริ่มต้นจากการเห็น การจินตนาการความปรารถนาที่จะขึ้นไปบนฟ้าให้สูงที่สุดเพื่อจะมองให้ไกลที่สุด และใช้ความรู้พัฒนาอุปกรณ์ปีก เครื่องร่อน เครื่องยนต์ ซึ่งบินขึ้นไปและตกลงมาครั้งแล้วครั้งเล่า จนกระทั่งมนุษย์สามารถบินได้ เหมือนนก อย่างไม่ดี ความต้องการที่ไร้ขีดจำกัด ย่อมทำให้เกิดการสูญเสีย เช่น การบินสูงของอิคาร์รัส ซึ่งตกลงมาเพราะปีกที่ทำด้วยขี้ผึ้งละลายเพราะถูกดวงอาทิตย์เผาผลาญ

สิ่งที่ทำทนาย คือ มนุษย์สามารถมองให้สูงหรือกว้างไกลได้ โดยไม่ต้องอาศัยเครื่องบิน เพียงเชื่อในความสามารถในการมอง เพราะมนุษย์สามารถขยายขอบเขตการมองได้ โดยในเวทีนี้ได้ยึดหลักการเรียนรู้แบบโบราณ จะมีการสร้างสภาวะการเรียนรู้ที่สำคัญในโลกสมัยใหม่ เพื่อการตื่น การหยั่งเห็น หยั่งลึก การเชื่อมโยง มองให้กว้างไกล และลึกลงภายใน ที่บางท่านเรียกว่า ปรัชญา ซึ่งองค์ประกอบในการทำให้มนุษย์เรียนรู้มากที่สุด คือการก้าวข้ามพรมแดน ของตัวเอง หรือ ก้าวออกจากพื้นที่ปลอดภัยเพื่อสร้างสิ่งใหม่

เช่นเดียวกันกับคำกล่าวของผู้เข้าร่วมอบรมที่ว่า “เปิดโอกาสให้ค้นศักยภาพของตัวเองเต็มที่ ธรรมชาติไม่ได้ต้องการอะไร เป็นหนึ่งเดียว เป็นความหลากหลาย ถ้ามีโอกาสในการค้นพบศักยภาพของตัวเอง จะสร้างการเปลี่ยนแปลงอีกหลายๆ อย่างได้”

ภาวนาเพื่อตัวเรา สังคม และธรรมชาติ

ทุกเช้าของการเริ่มต้นการเรียนรู้ กระบวนการมักนำพากลุ่มให้ภาวนาร่วมกันด้วยรูปแบบหรืออุบายที่หลากหลาย เช่น การนั่งสมาธิ การเดิน การเปล่งเสียงและการจินตนาการด้วยสี่ตามจุดจักระทั้ง ๗ จุด การกำหนดรู้ไปตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย การแผ่เมตตาอุทิศส่วนกุศล เป็นต้น ซึ่งการฝึกฝนภาวนานับว่ามีส่วนสำคัญที่ช่วยกระบวนการทำงานและตัวคนทำงานขับเคลื่อนสังคมเยอะมาก เพราะขบวนการทางสังคมจำนวนมากไม่ได้ราบรื่น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะอึดตาของคนทำงานไปขัดขวางซึ่งกันและกัน ไปช่วงชิงซึ่งกันและกัน ซึ่งหากเราได้นำพาชีวิตมาอยู่กับการภาวนาจะช่วยให้จิตใจเราได้รับความสงบและตระหนักถึงการรู้เท่าทันตัวเอง

สามารถทำงานเพื่อคนอื่นและตัวเองด้วยความรักและความสุข และที่สำคัญคือ ทำให้การทำงานเป็นการค้นพบศักยภาพอันลึกซึ้งในตัวเราที่ธรรมชาติให้มา

ภาวนาเป็นฐานรองรับความแตกต่างหลากหลาย เพราะความแตกต่างเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ตัวเราเองยังขัดแย้งและแตกต่างในตัวเองตลอดเวลา แต่เราลึกลับปฏิเสธ ไม่ยอมรับความขัดแย้ง ระหว่างคนกับคน ระหว่างชุมชนกับชุมชน จะเห็นว่า พอเราเป็นอย่างนี้แล้ว สิ่งที่ดีที่สุด คือ เราเองต้องรับผิดชอบตัวเองให้ดีที่สุดก่อน เพราะในภาวะที่ตึงเครียดต่างๆ ถูกอารมณ์ครอบงำ การมีสติ รู้จักยัง ทำให้เราเริ่มกลับมาตั้งต้นและมีฐานรากที่มั่นคง

เป้าหมายของการภาวนา ผลสุดท้ายคือการอยู่กับปัจจุบัน บางครั้งเราเรียกว่าการภาวนาแบบไม่มีเป้าหมาย เป้าหมายกับผลคือเรื่องเดียวกัน เป้าหมายกับวิธีการคือเรื่องเดียวกัน เวลาเราเดินไปทำงาน เราสามารถเดินแบบรู้ปัจจุบันไปพร้อมๆ กันด้วย ความสำคัญของการภาวนาคือการสามารถอยู่กับปัจจุบันในทุกสิ่งที่เราทำ ผลสุดท้ายคือ ได้สัมผัสกับความเป็นหนึ่งของเรากับจักรวาล

ภาวนาสัญญาใจ? การได้ฝึกฝนภาวนาในรูปแบบที่หลากหลายและต่อเนื่องในช่วงการฝึกอบรม ได้เอื้อให้ผู้เข้าร่วมได้ค้นพบกับสภาวะของการภาวนาที่มีความหมาย ซึ่งเป็นการกลับมารับรู้ตนเองหรือได้อยู่กับเนื้อกับตัว ได้ฝึกออกมาเป็นเพียงผู้เฝ้ามอง เพียงรู้กายรู้ใจ ซึ่งทำให้ได้เห็น สิ่งที่ตนเองนึกคิดและความรู้สึกชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะสิ่งที่ถูกสะสมเอาไว้ลึกๆจนเป็นนิสัย รวมถึงรู้จักการออกจากภาวะที่ฟุ้งๆหรือปรับใจจากความสั่นคลอนกลับมาสู่ความสงบและมั่นคง เป็นจิตใจที่มีความพร้อมในการทำงานหรือสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆได้อย่างใจที่เป็นกลาง ผู้เข้าร่วมบางท่านได้กล่าวว่า

“การมีสติรู้ตัวจึงเป็นเรื่องใหญ่ ผมรู้ว่าผมอ่อนไหว ผมเปราะบาง ผมเห็นมัน อยู่กับมัน แต่ไม่กลัว สิ่งที่ปรากฏคือ ผมแสดงว่าผมไม่มั่นใจ เปราะบาง ผู้เข้าร่วมจะช่วยเหลือผม แต่ถ้าผมแสดงว่าตัวเองเก่งกล้า โดนขัดแย้ง คนที่จะเล่นผม เห็นว่าแท้จริงใจ เพลาๆ กันหน่อยนะ คุณไม่รู้ หรือว่า มนุษย์รู้สึกอะไร ถ้าคุณเป็นตัวของตัวเอง ไม่เสแสร้ง ว่าผมกลัว ผมเปราะบาง ไม่มั่นใจ แต่ผมอยากทำให้ดีที่สุด ผมคิดว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก ยากเหมือนกันนะ พร้อมที่จะเปราะบาง แตกหักนะ แต่ไม่ได้แตกเป็นชิ้นๆ แต่แตกเพื่อจะเกิดใหม่ ในความแตกจะมีบางอย่างผุดขึ้นมาใหม่ เหมือนเมล็ดพันธุ์แตกเปลือกออกมา แตกกิ่งแตก อาจจะมีบางอย่างเกิดขึ้นมาก็ได้ทั้งตัวเราและตัวเขา ซึ่งเราไม่เคยรู้มาก่อน สภาวะแบบนี้ การมีสติรู้ตัว เห็นตัวเองระหว่างการเดินทาง และยอมรับสภาวะต่างๆ ผมคิดว่าเป็นทักษะขั้นสูงนะ ไม่ใช่สมองแล้ว เป็นสภาวะแห่งใจ ต้องฝึกฝนมานานพอสมควร ฝากเอาไว้ว่า เรื่องยากๆ ที่คับขัน เข้าข่ายเข้าเซิมบางอย่าง ต้องเอาเรื่องนี้ออกมา”

“กระบวนการภาวนา ๗ จักระ เป็นการทำให้เราภาวนาอย่างมีความหมาย ให้รู้ว่าแต่ละจุดแต่ละสี ตรงไหนในร่างกายของเรา เวลาที่เราภาวนาผ่านเข้าไปอยู่กับเนื้อกับตัว ได้เรื่องพลังเสียงของกลุ่ม ได้ตรวจทาน

สภาพร่างกาย จริงๆ แล้วเวลาเราหายใจเราได้พบทวนจักระทั้ง ๗ แต่เห็นว่ามีบางจุดที่หายใจยาวขึ้น บางจุดหายใจได้สั้น สะท้อนว่าร่างกายของเรายังพร้อมอยู่”

กล่าวโดยรวมว่า การภาวนานั้นสำคัญกับการสร้างสติ และการรู้จักตนเองและเป็นพื้นที่ เครื่องมือสำคัญในการเป็นพื้นฐานของการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตน ชุมชน และสังคมต่อไป

เผชิญหน้ากับสิ่งที่ปรุงแต่งในใจ

จิตคนเราส่วนที่เป็นจิตสำนึกมีไม่มาก แต่จิตไร้สำนึกใหญ่ สมมุติเรานึกเรื่องในอดีต จิตได้สำนึกของเราจะไปเก็บความทรงจำเอาไว้ เวลาเรามีกิจกรรมในระดับจิตสำนึก มันจะเก็บความทรงจำและความเคยชินไว้ วันดีคืนดีจะขึ้นมา โกรธบ้าง เหนงบ้าง กลัว น้อยใจ ง่วง เป็นเหตุที่มาจากการเก็บเอาไว้ข้างใน และมีบทบาทต่างๆ ในชีวิตของเรา คนชอบกิน ถ้าเรากินแบบไม่มีสติ มันจะส่งสมความเคยชินในการกิน เป็นอนุสัย ยแบบหนึ่งที่จะทำซ้ำๆ ในเรื่องนั้น เวลาเรานั่งสมาธิ อ่านหนังสือ เดินไปเดินมาอยู่คนเดียว พวกนี้จะลอยขึ้นมา ศัพท์เทคนิคคือ นิสรรณ คือสิ่งที่ขึ้นมากวนใจเราในระดับจิตกึ่งสำนึก รวมทั้งความฝันด้วย ซึ่งเป็นจิตได้สำนึกเกี่ยววาทัวเอง

สมมุติว่า เราเกิดความโกรธ ตามลมหายใจเข้าออก เราไม่ได้จัดการความโกรธ แต่เราหนี เอาจิตมาใส่ลมหายใจแทนในระดับรู้สำนึก จิตที่จับความโกรธเลยมาดูลมหายใจแทน อาศัยที่เราฝึกสติมาบ้าง ก็มีพลังของสติ เหนงแล้วขุดดินแทน แม้แต่การฝึกสติสมาธิยังถือว่าเป็นการหนีปัญหา แต่อย่างน้อยคุณได้เพิ่มพลังในการรู้เท่าทันมากขึ้น มีพลังสมาธิมากขึ้น แต่ยังไม่ได้ไปจัดการกับประเด็นหลักต่างๆ เหล่านี้

การฝึกนี้ คือการจะเล่นกับนิสสรณพวกนี้ นิสสรณาจะเป็นกรรมเก่าที่มีอิทธิพลต่อชีวิตเรา เป็นตัวปรุง เป็นอาหารของอวิชชา พอขึ้นมาแล้วเราไปคิดซ้ำ จะไปย้ำความเป็นตัวตนต่างๆ ของเราให้ ชุ่มชื้นขึ้น ในพระคัมภีร์ถึงบอกว่า นิสสรณเป็นอาหารของอวิชชา วิธีหนึ่งที่จะล้างกรรม คือเวลามีเรื่องต่างๆ ผุดขึ้นมาในนิสสรณของเรา ใช้ให้เป็นประโยชน์ เฝ้ามั่นเลย แต่ต้องเฝ้าด้วยความรัก สมมุติแทนที่เราจะไปตีลมหายใจ เราต้องมีพลังสติพอแล้วเราเอามาโอบอุ้มความโกรธ แต่ไม่เป็นเจ้าของความโกรธ เช่น เมื่อเพื่อนเรามาพูดคุยยวนวอนประสาธา เราแวบข้างในว่า กวนตีน เราดูตัวที่ดำเพื่อนเรา โอบอุ้มมัน แต่ไม่เป็นเจ้าของมัน ฝึกการมองว่ามันไม่ใช่ของเรา เป็นธรรมชาติ ธรรมชาติตัวนี้ลอยขึ้นมาแล้ว แต่ไม่ใช่ของเรา ดูมันอย่างนี้ เป็นพลังธรรมชาติ อย่างนี้ เราเห็นอยู่ ถ้าเราโอบอุ้มมัน แต่ไม่เป็นเจ้าของ ความโกรธจะสลายกลายเป็นพลังของชีวิตเรา เศษที่ขึ้นมาจะถูกเผา เวลาที่มีอะไรเกิดตรงนี้ ถ้าคนฝึกสติแล้วมีปัญญาพอ เราจะเฝ้ามั่นไปเรื่อยๆ ชีวิตเราจะเบาลงเรื่อยๆ

๔: แปลงเปลี่ยนสู่พลังร่วม

การแปลงเปลี่ยนสู่พลังร่วม เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้กระบวนการเรียนรู้ไปสู่การขับเคลื่อนสังคม หากว่า “การฟื้นฟูพลังของสังคม” เป็นหนึ่งในภารกิจสำคัญของภาวะความเป็นผู้นำแห่งอนาคต ก็จะเป็นพลังในการช่วยเติมเต็มพื้นที่การเรียนรู้ การเสริมสร้างพลังให้กับชุมชนได้จุดประกายความฝัน แรงบันดาลใจต่อการทำประโยชน์ให้กับผู้คน ในส่วนของการ “ค้นหาความหมายในชั่วที่ขัดแย้ง” เป็นอีกเสี้ยวหนึ่งของการช่วยพัฒนาตัวตน เพื่อสืบค้นเข้าไปลึกๆ ว่า แท้จริงแล้วชั่วที่ขัดแย้งเกิดขึ้นจากสิ่งใด แล้วนำกลับมาซ่อมแซมและปรับปรุง สร้างความเข้าใจใหม่ไปสู่คุณค่าและความหมายของการเรียนรู้ในตนเองกับโลกด้านในที่เด่นชัดขึ้น หากว่า โลกภายในที่งดงามขึ้นก็จะช่วยคลายความขัดแย้งภายนอกได้ ขณะเดียวกัน บนความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในเวทีและพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกันของผู้เข้าร่วมช่วยประสาน “เชื่อมพลัง ในความเป็นเครือข่าย” ในการมองเห็นจุดอ่อน จุดแข็งของการเรียนรู้ และร่วมพลัง ร่วมมือกันบนสายใยแห่งความรักและเกื้อกูล นอกจากนั้น การเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจ “กระบวนการทัศน์ใหม่ในการเปลี่ยนแปลง” จะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้นำหรือผู้เข้าร่วมได้เห็นภาพโลกทัศน์แห่งการพัฒนาว่าเป็นเช่นใด มีสิ่งใดบ้างที่เป็นสิ่งที่ควรแก่การพัฒนาและการเชื่อมประสานที่จะช่วยให้งานพัฒนามาสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริง

การฟื้นฟูพลังของสังคม

หากจะเอ่ยถึงเรื่องพลัง เรื่องกำลัง เราต้องรู้ จักพลังต่างๆ ให้ดี และรู้วิธีที่จะเล่นกับพลัง ถ้าเราไม่รู้ เราเหนื่อย ลำบาก และถูกระบบเล่นงานเราจนใจไม่ขึ้น การที่เราจะเข้าใจพลังต่างๆ ในตัวเรา ตั้งแต่พลังชีวิต พลังจักระต่างๆ หรือแพทย์จีนจะรู้ว่าเป็นเรื่องการหมุนเวียนของลมปราณในร่างกายของธาตุ พลังเหล่านี้เป็นพลังที่อยู่ในตัวเรา

แล้วพลังในสังคมมีอะไรบ้าง? มีตั้งแต่พลังอาวุธ พลังเงิน พลังอำนาจของกฎหมาย พลังแห่งความเพียรของมนุษย์ พลังแห่งปัญญา สิ่งที่เราเรียกว่าอินทรีย์ห้า พละห้า ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา เป็นพลังที่อ่อนโยนแต่ไม่มีวันสิ้นสุด ถ้าเราเข้าใจ เราจะเห็นว่าสิ่งที่เรียนรู้ในเต๋า ในโยคะ ในการรำมวยไท่จี้ก็ดี เป็นประโยชน์ที่จะเอามาใช้ในการทำยุทธศาสตร์

ที่สำคัญคือ เราต้องฟื้นฟูพลังตัวเองให้ได้ ฟื้นฟูพลังชุมชน พลังองค์กรให้ได้ เพราะสรรพพลังทั้งหลายล้วนอนิจจัง มีขึ้นมีลง เมื่อลงเราจะฟื้นขึ้นมาได้อย่างไร ยกตัวอย่าง เมื่อเกิดเหตุการณ์ฟองสบู่แตก หลายแห่งตกลงไปเยอะ แม้สามารถฟื้นคืนชีพขึ้นมาได้ระดับหนึ่ง หรืออย่างที่ยะอรรมันหรือญี่ปุ่นแพ้สงครามยับเยิน หรือเมื่องโกเบเมื่อสิบกว่าปีก่อนถล่มหลายจากแผ่นดินไหว เขาก็ฟื้นคืนชีพขึ้นมาใหม่ได้ การฟื้นคืนชีพเหล่านี้เป็นเรื่องของสภาวะจิตใจ สภาวะปัญญา สภาวะความผูกพัน ไม่ทิ้งกัน และเรียนรู้จากสิ่งที่บรรพบุรุษส่งทอดให้เรา

ฉะนั้น การใส่ใจในพลัง เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การคิด การมองเห็นบางอย่างที่ไม่เคยเห็นมาก่อน มีความหมายอย่างไร ถ้าค้นพบแล้ว จะถอดรหัสได้ เข้าใจมันได้ และสุดท้ายจะยกระดับไปสู่การเรียนรู้ขั้น หรือ Learn how to learn ได้เพราะเรามองอนาคตข้างหน้า

ค้นหาคุณค่าในข้อขัดแย้ง

การค้นพบข้อขัดแย้งในตัวเองและเผยความแตกต่างหรือเปลือยตัวเองต่อกลุ่ม เป็นความท้าทายของการเติบโตร่วมกัน ในการเผชิญกับความจริง ความกลัว และการข้ามพ้นตัวตนบางอย่าง ของแต่ละคน โดยเมื่อสัมพันธ์ภายในกลุ่มเติบโตขึ้นจากความรู้สึกปลอดภัยและมีความไว้วางใจกัน กลุ่มจะก้าวต่อไปข้างหน้าได้มากขึ้น กระบวนการจึงได้เปิดวาระให้เริ่มเผยความแตกต่างที่แท้จริงระหว่างกัน ซึ่งในความต่างนั้นหากเราเปิดให้ได้ยิน เสียง ด้วยการเล่าเรื่องราวหรือประสบการณ์ส่วนตัว ไม่ใช่แค่มุมมองหรืออุดมการณ์เท่านั้น แต่เป็นเรื่องเล่าของแต่ละคน ทั้งความดีใจ ยินดี ความปีติ ความเสียใจ ความบาดเจ็บ เรื่องราวเหล่านี้ไม่มีใครตัดสินได้ว่าดีหรือไม่ดี หากควรเป็นการให้เกียรติ ประสบการณ์ตัวเอง ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ล้มล้างประสบการณ์จริงของคนอื่น

การได้เล่าถึงประสบการณ์พร้อมไปกับได้ขียนมองตัวเอง ว่ารู้สึกอะไร ประารถนาอะไร ให้คุณค่ากับเรื่องอะไร เป็นการเปิดให้ได้รับรู้และรับฟังระหว่างกันที่ต้องอาศัยความอดทน อยู่ในความไม่สะดวกสบายเนื้อสบายตัว ความไม่สบายใจ ในสถานการณ์ที่ความแตกต่างเผยออกมา จะจัดตนเองอย่างไร รู้สึกกลัวไหม หวั่นไหวไหม รู้สึกใหม่กว่า ลมหายใจเป็นอย่างไร มีผลอย่างไรต่อความสัมพันธ์ที่มีกับกลุ่ม เพราะไม่แน่ใจว่า คนอื่นจะคิดอย่างไร เพราะการเล่าประสบการณ์จริงเหล่านี้ อาจทำให้เกิดความสงสัยว่าตนเองจะยังเป็นที่ยอมรับในสายตาผู้อื่นอยู่หรือไม่

คำของเดวิด โบห์ม ว่า มนุษย์ทำอะไรได้หมด เป็นหนึ่งเดียวกัน มีความสามัคคี แต่สิ่งที่ยังคงท้าทายมนุษย์ คือ การพูดถึงความเชื่อของตัวเอง การพูดถึงความคิดจะแบ่งเราเป็นสองฝั่ง ดังเช่นคำกล่าวของ รูมี (Maulana Jalaluddin Rumi) กวีเมื่อ ๗๐๐ กว่าปีที่ว่า “ในความเงิบเราเป็นหนึ่งเดียวกัน แต่ทันทีที่ใครสักคนพูดอะไรออกมา มันแบ่งเป็นสอง”

การมีพื้นที่ให้ได้เผยถึงความแตกต่างที่มีในกลุ่ม แม้หลายคนจะผ่านประสบการณ์มากมายแต่ ประสบการณ์ตรงที่ ได้รับฟังอยู่นั้น ได้เข้าไปสั่นไหวภายใน ของผู้ฟัง อย่างเห็นได้ชัด เรามักชอบพูดเรื่องความแตกต่างหลากหลาย เราคิดที่จะให้ทุกคนเท่าเทียม แต่กิจกรรมได้ช่วยสะท้อนภาวะความขัดแย้งที่มีอยู่ในสังคม รวมถึงแต่ละคนได้เห็นความจริงแท้ของตัวเองในหลายๆแง่มุม บางทีเรายังอยากมีอำนาจเหนือ ยังอยากเอาชนะ ยังด่วนตัดสินใจ แม้แต่ใน ตัวเราเองยังขัดแย้งภายใน มีความขุ่นข้องหมองใจ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมอยู่ เยอะมาก ขณะที่ได้ทำให้ตระหนักถึงคุณค่าในการดูแลรับผิดชอบตัวเราเอง ให้ดีที่สุด รู้จักยั้งและกลับมาตั้งต้น และมีฐานรากที่มั่นคง การฟังให้มาก อย่าด่วนตัดสินใจ ด่วนสรุปความคิดของคนอื่น และเห็นคุณค่าของการภาวนา โดยเฉพาะเวลากลับไปในพื้นที่ของตัวเอง ต้องมีความขัดแย้งประมาณนี้ มากบ้างน้อยบ้าง จะทำอย่างไรให้กระบวนการดีขึ้นเหมาะกับชุมชน ยิ่งในช่วงที่สังคมวิกฤตอย่างหนักเพราะความขัดแย้งมีมากมาย เชื่อว่าถ้ากลุ่มเชื่อในพลังของตัวเอง เชื่อในพลังของเพื่อน และพลังของประชาชน กระบวนการทุกอย่างจะจัดการตัวมันเองได้

“เชื่อมพลัง” ในความเป็นเครือข่าย

การทำงานเป็นเครือข่ายมักกล่าวถึง “การเชื่อมโยง” เราต้องเชื่อมโยงกัน เป็นสิ่งที่ทุกคนชอบพูดในการสื่อสารระหว่างกัน หากว่าเราได้เข้าถึงความหมายของการเชื่อมโยงกัน และเข้าใจเป็นอย่างดีกับการเชื่อมโยงสายสัมพันธ์ของความเป็นมนุษย์ก็จะช่วยให้พลังงานการหนุนเสริมระหว่างกันเกิดขึ้น มีคำถามที่สำคัญว่า มนุษย์เชื่อมโยงกันอย่างไร หากย้อนกลับไปเมื่อสมัยก่อนเทคโนโลยีและการสื่อสารนั้นยังไม่มีถึงกันมาก สมัยโบราณก็ยังมีโทรศัพท์ แต่เราอาศัยการเดินทางเร็ว ทางเท้า การแลกเปลี่ยนสินค้า แต่พอเรามีทางรถไฟ ทางรถไฟก็ให้เราเชื่อมโยงมนุษย์เข้าด้วยกัน การเชื่อมโยงสินค้าและวัฒนธรรม การเชื่อมโยงจากกายภาพนำไปสู่การเชื่อมโยงทางความคิด ทางวัฒนธรรมและทางสินค้าและต่างๆ อีกมากมาย รวมไปถึงความมั่งคั่งหรือการนำไปสู่การเอาเปรียบซึ่งกันและกันได้ พอมาถึงยุคดิจิทัล ไม่มีปัญหาอะไรเลยในการเชื่อมโยง สามารถส่งข้อมูลข่าวสารถึงกัน ภาษา คำพูด รูปภาพต่างๆ แต่สิ่งที่ขาดหายไปคือ ความเป็นมนุษย์ เพราะข้อความต่างๆ อาจกระทบต่อจิตใจและความรู้สึก รักษา ผูกพันไว้ และบางทีอาจมีช่องว่าง แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือความท้าทายที่จะทำให้เราเป็นกาวประสานกันได้

ดังนั้น การเชื่อมโยงประสานจึงมีความสำคัญ และการเชื่อมโยงอีกแบบหนึ่ง ที่น่าสนใจคือ “การเชื่อมพลัง” ของมนุษย์เข้าด้วยกัน เช่น พลังที่เหนียวแน่น อบอุ่น ลึกซึ้ง เป็นต้น ก็จะช่วยให้พวกเราค้นพบความ

มหัศจรรย์ทางใจ กระบวนการเหล่านี้ช่วยให้เกิดสภาวะที่เหนียวแน่นลึกซึ้ง ถ้าสภาวะภายในของแต่ละคนเหนียวแน่นและลึกซึ้งก็จะช่วยให้ค้นพบอะไร นอกเหนือจากคำพูด การเดินเข้าไปในตัวตนของแต่ละคน ค้นพบเสียงภายในของตนเองแล้วพูดออกมาจากใจจริงๆ แล้วเราก็จะเข้าใจสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เหมือนกับการเข้าใจสถานการณ์ได้นั้น เราต้องมีเซ็นส์พิเศษ หรือ ญาณทัศนะ ต่อสภาวะบางอย่างที่ยากต่อการอธิบาย

การสะท้อนการเรียนรู้ข้างต้น ผ่านการ รับรู้ความรู้สึกของคู่สนทนา เห็น (สนาม) พลังที่อยู่ระหว่างเรากับคู่สนทนา ทำให้รู้สึกว่าการเชื่อมโยงความคิดเห็น ความคิด ความรู้สึกก่อให้เกิดพลังอย่างมีความเป็นชีวิตชีวามากขึ้น ผู้เข้าร่วมได้แบ่งปันความคิดเห็นต่อกิจกรรมนี้เช่น

“เกิดความรู้สึกว่าเหมือนเป็นสภาวะการที่พ่อคุยกับลูก ในระหว่างคุยก็วาดภาพ เห็นเป็นสนามพลังเหมือนเจออะไรบางอย่างที่ตรงกัน พ่อได้คุยได้ฟังเรื่องราวก็รู้สึกเหมือนเป็นเพื่อน ภาษาเริ่มเปลี่ยนไปและเริ่มคุ้นเคยกันมากขึ้น ผมรู้สึกว่ามันทำให้เกิดการเชื่อมโยงและก็มี บางอย่างโผล่ขึ้นมาในการคุยกันเหมือนเราถูกสร้างด้วยผู้นำบางคนที่ทำให้แรงบันดาลใจ”

“สิ่งที่พบอาจไม่รู้ว่าสนามพลังเป็นอย่างไร แต่เห็นเป็นภาพ ภาพแรกนึกถึงตอนรำทวยไสว (ผลิตภัณฑ์แบบมวยจีน) กันกำลังประลองกัน จะมีคนที่รับมือคนที่ถูก อีกฝ่ายหนึ่งเต็มแล้วมาดูกันว่าเป็นอย่างไร มีอยู่ในกลุ่มที่คุยกัน อีกภาพหนึ่งเห็นเหมือนเกลียวคลื่นสองสายสามที่เข้ามาแล้วกลายเป็นหมุนวนเหมือนกับไปทำอะไรข้างนอก พลังมหาศาล สนามอีกแบบหนึ่งคือเป็นลักษณะเหมือนพื้นที่ว่างๆ มีบางอย่างไหลเวียนเข้ามาแล้วเราก็ซึมซับและเข้ากับสนามแบบนี้ มันทำให้เรารู้สึกอึด”

“แม้เป็นความรู้สึกของคนที่ไม่รู้จักกัน แล้วต่างกันเยอะ แต่เราไปเจอกันตรงที่ว่าเรามีอะไรที่พูดไม่ถูกแต่ก้าวข้ามความแตกต่างที่เรามีกับเขามี แล้วอยากเรียนรู้ต่อไป แล้วเป็นกำลังใจให้กันด้วยว่า เรื่องใหญ่ๆ ในโลกนี้พอฟังไปเป็นเรื่องเล็กๆ แล้วได้อะไรเยอะแยะเลย”

เห็นได้ว่า การเรียนรู้เพื่อ “เชื่อมพลัง” หรือ “เชื่อมโยงกันและกัน” นั้นเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อการเรียนรู้ในความเข้าใจตัวเราและผู้อื่น พลังงานเป็นเสมือนการประสานความรู้สึก ความคิดเห็น ที่เชื่อมโยงกันแบบไม่รู้ตัวบ้างและรู้ตัวบ้าง หากเรามองในเชิงเครือข่าย เรื่องเชื่อมโยง เครือข่ายที่เราทำมักมีอายุค่อนข้างสั้น เป็นสิ่งที่น่าขบคิดว่า ทำไมการเชื่อมโยง เช่นนั้นถึงไม่ยั่งยืน แม้ว่า ยังมีคนในเครือข่ายเชื่อมโยงการทำงานระหว่างกันอยู่ก็ตาม ความท้าทายที่สำคัญคือ อะไรที่ทำให้มนุษย์เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์จริงๆ กันแน่ การได้สัมผัสและการรับรู้เองนั้นเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้เพื่อการหาคำตอบ ตรงนี้จะเป็นสิ่งที่ยั่งยืน

กระบวนการทัศน์ใหม่ในการเปลี่ยนแปลง

กระบวนทัศน์ใหม่ เป็นแนวคิดที่มาจากวัฒนธรรมของตะวันตก มีอยู่ในโลกยุค ๒๐๐-๓๐๐ ปีที่ผ่านมา หรือที่เรียกอีกอย่างเป็นยุคที่ ฝรั่งเศสรัฐ ปรมาณศตวรรษที่ ๑๘-๒๐ หากย้อนสืบค้น ประวัติความเป็นมาและ บริบทของกระบวนทัศน์ใหม่ ประชา หุตานุวัตร กล่าวว่า “คนที่จุดประกายให้คิดเรื่องกระบวนทัศน์ หรือ Paradigm มี เวอร์เนอร์ ไฮเซนเบิร์ก (Werner Heisenberg) นักนิวเคลียร์ฟิสิกส์ชาวเยอรมัน ซึ่งศึกษาอนุภาคที่ เล็กกว่าอะตอม ทำให้เขาเกิดความสับสนว่า สิ่งที่เกิดขึ้นขัดกับสมมุติฐานพื้นฐานของยุคความทันสมัยตลอด ๔๐๐ ปีก่อนหน้า ตั้งแต่ (ไอแซค) นิวตัน (เรอเน่) เดการ์ต (ฟรานซิส) เบคอน เพราะข้อสมมุติฐานก่อนหน้าเขา เชื่อว่า ทุกอย่างเล็กอะตอมหมด เป็นสสารซึ่งเป็นฐ านทำให้เกิดสิ่งต่างๆ ในโลกวัตถุ แต่พอเขาศึกษาอนุภาคที่ เล็กกว่าอะตอมลงไป ปรากฏว่าไม่มีตัวพื้นฐานที่เป็นวัตถุ เหมือนบ้านมีอิฐแต่ละก้อน ไม่มีอิฐ กลายเป็นเพียง เครื่องข่าย ความสัมพันธ์เท่านั้นเอง เขาใช้เวลาหลายปี จนเขียนหนังสือเล่มนี้ออกมาว่า *Physics and Philosophy* เริ่มตั้งคำถามกับวิธีคิดพื้นฐานของความทันสมัยในยุคก่อนหน้า

ไฮเซนเบิร์กเป็นผู้เชี่ยวชาญทางวิทยาศาสตร์ ฟิสิกส์ ปรัชญา ซึ่งคิดแบบซับซ้อนมาก คนที่ทำให้เรื่องนี้เป็นที่รับรู้กว้างขวางขึ้นคือ โทมัส คูห์น (Thomas S. Kuhn) ทำให้เรื่องกระบวนทัศน์ใหม่ค่อนข้างมีอิทธิพลมากขึ้น ในแง่ที่พูดถึงเรื่องการเปลี่ยนกระบวนทัศน์พื้นฐาน ว่าวิธีคิดพื้นฐานแบบเดิมอาจจะบอกความจริงไม่ ทั้งหมด ยังมีความจริงมากกว่านั้น

ต่อมาผู้ที่ทำให้ความคิดนี้แพร่หลายมากในตะวันตก โดยดึงออกจากวิทยาศาสตร์ ออกจาก ฟิสิกส์ มาสู่ สังคมศาสตร์ จิตวิทยา ชีววิทยา คือ ฟริตจ็อฟ คาปรา (Frijof Capra) นักนิวเคลียร์ฟิสิกส์ชาวออสเตรเลีย แต่ตอน หลังย้ายมาอยู่อเมริกา หนังสือเล่มแรกที่ทำให้เขาโด่งดังมาก คือ Tao of Physics (เต๋าแห่งฟิสิกส์) เขาอ่าน หนังสือของไฮเซนเบิร์กมาตั้งแต่ตอนเรียน มหาวิทยาลัย แล้วรู้สึกตื่นตาตื่นใจกับโลกของความคิดมาก ในช่วง เป็นหนุ่มยุคปี ๑๙๖๐ เป็นช่วงปฏิวัติทางวัฒนธรรมของตะวันตก เขาโยคะ ไทจิ การนั่งสมาธิเข้าไป ฝรั่งเศสเริ่มตั้ง คำถามกับความเชื่อของรุ่นพ่อแม่ตัวเอง เขามาฝึกโยคะ สมาธิ เรียนรู้เรื่องพุทธศาสนา เรื่องลัทธิ เต๋า แล้วบอกว่าที่ไฮเซนเบิร์กพูดว่า ทั้งหมดโยงโยกัน หมด ศาสนาตะวันออกพูดมานานแล้ว เขาเลยเขียนหนังสือเรื่องเต๋า แห่งฟิสิกส์ แปลเป็นไทยแล้ว แต่อ่านค่อนข้างยาก

คนเริ่มสำคัญอีกคนหนึ่งคือ อี.เอฟ.ชูมัทเกอร์ (E. F. Schumacher) เขียนหนังสือที่ได้รับความนิยมมาก เรื่อง *Small is Beautiful* ตอนแรกมีคนแปลว่า *จิ๋วแต่แจ๋ว* แต่วีระ สมบูรณ์ เอามาแปลใหม่ ชื่อ *เล็กนั้นงาม* ของ สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก อีกเล่มหนึ่ง *A Guide for the Purplex* โดย วิศิษฐ์ วัจวิญญู แปลว่า *แผนที่คนทุกข์* หนังสือสองเล่มนี้ ช่วยให้เข้าใจเรื่องกระบวนทัศน์ใหม่ได้มาก ชูมัทเกอร์ต่างจากคาปรา ในแง่ที่เขาเป็นนัก เศรษฐศาสตร์ มาเรียนที่พม่า จนมาให้ความสำคัญ กับแนวคิดตะวันออก จากพุทธศาสนาก็ไปหาคานธี และ สังเคราะห์มาเป็นนักคิดสำคัญในปัจจุบัน ตั้งเป็นวิทยาลัยชูมัทเกอร์ที่ อังกฤษ คนไทยยังไม่มีใครเรียนจบที่ นั้น ความคิดไหนที่ยังไม่สอนในมหาวิทยาลัยจะไปสอนที่นั่น

นักคิดเจ้าตำรับอีกคนหนึ่งที่สำคัญคือ (มหาตมะ) คานธี ซึ่งตั้งคำถามต่อความทันสมัยของฝรั่งมาตั้งแต่ต้น โดยเฉพาะการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ ความคิดของคานธีกลายเป็นฐานของการ เมืองสีเขียวในปัจจุบัน ซึ่ง ถือว่าเป็นการแปลกระบวนการทัศน์ใหม่มาเป็นความคิดทางการเมือง คานธีเห็นว่าอุตสาหกรรมเป็นความชั่วร้ายโดยธรรมชาติ ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เป็นข้อน่าถกเถียง แต่คานธีกล้าเสนอ ทั้งๆ ที่ยุคนั้นยังไม่มีใครเห็น คานธียังพูดว่า โลกมีสองสกุลคิด ส. กุลคิดหนึ่งต้องสร้างเมือง อีกสกุลคิดหนึ่งต้องสร้างหมู่บ้าน เขาเชื่อว่าความคิดที่ดีไม่ใช่สร้างเมือง ต้องสร้างหมู่บ้าน ให้เมืองมารับใช้หมู่บ้าน

ในประเทศไทยคือ ท่านอาจารย์พุทธทาส ท่านเป็นนักคิดกระบวนการทัศน์ใหม่ที่ออกมาจากรากฐานของตนเอง ท่านได้รับอิทธิพลของคานธีด้วย ในห้องสมุดของท่าน มีหนังสือคานธีอยู่ไม่น้อย และท่านเชื่อในเรื่องการสร้างหมู่บ้านเช่นเดียวกัน ท่านโตมาในยุคสมัยดี ธนะรัชต์ ที่กำลังโฆษณาเรื่องศึกษาดี มีเงินใช้ ไร้โรคฯ พาให้สุขสมบูรณ์ ท่านบอกว่าการพัฒนาทำให้รัก รุนววย ถ้าเราต้องการเข้ากระบวนการทัศน์ทางพุทธศาสนา ท่านอาจารย์วางไว้เยอะมากตลอดชีวิต

อีกคนหนึ่งคือ ไอวาน อิลลิช (Ivan Illich) มีหนังสือแปลเป็นไทยที่สำคัญมากสองเล่มคือ *ที่นี่ไม่มีโรงเรียน* และ *แพทย์เทพเจ้ากาลิ* พูดถึงด้านลบของการศึกษาและการแพทย์ในปัจจุบัน เป็นนักคิดที่ก้าวพ้นชุดความคิดแบบเดิมอย่างยิ่ง”

ทำไมต้องเกิดกระบวนการทัศน์ใหม่ วิธีคิดชุดใหม่

วิธีคิดชุดที่มีปัญหาและใช้แก้ปัญหาไม่ได้ มาจากยุคที่ฝรั่งถือว่าตัวเองตรัสรู้ หรือ Enlightenment ยิ่งแก้ปัญหา ยิ่งเกิดปัญหาใหม่ๆ ขึ้น เช่น เรื่องพลังงานไม่พอ น้ำมันจะหมด แก้ปัญหาด้วยการสร้างโรงไฟฟ้า นิวเคลียร์ขึ้นมา ซึ่งสร้างปัญหาใหม่ที่ร้ายแรงขึ้นไปเรื่อยๆ เหมือนกับที่เกิดขึ้นในญี่ปุ่น ถ้าไม่มีสีนามิ โรงงานนิวเคลียร์แต่ละแห่งจะต้องใช้เวลารักษาขยะเป็นร้อยปีพันปี เพราะไม่มีทางกำจัดได้ด้วยวิธีอื่น

วิธีคิดชุดนี้ดีในการลงรายละเอียด ในส่วนย่อยๆ แต่ไม่สามารถเห็นภาพรวมได้ การจะแก้ปัญหาด้วยชุดความคิดใหม่ ต้องอาศัยภูมิปัญญาตะวันออก และวิทยาศาสตร์ใหม่ที่ไปพ้นวิทยาศาสตร์กลไกยุคเดิมมาช่วยประสานกัน

ลักษณะของชุดวิธีคิดที่มีปัญหา

หนึ่ง เชื่อว่าอะไรที่เป็นความรู้ต้องซังตวงวัดได้ มีการสะสมได้ สร้างพลังได้ แต่ความรู้แบบนี้เป็นเพียงส่วนย่อยๆ ของความรู้ใหญ่เท่านั้น

นักวิทยาศาสตร์ที่สร้างความรู้ชุดนี้ขึ้นมา คือ เบคอน เดการ์ต นิวตัน โดยเชื่อว่า ความรู้คืออำนาจ ต้องข่มธรรมชาติ ต้องเอาชนะธรรมชาติ ตอนหลังนักคิดทางการเมืองเอามาติดต่อกัน ว่าต้องเอาชนะคนอื่น เอาชนะเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มาสู่การล่าอาณานิคมขนานใหญ่

พวกนี้เชื่อว่า โลกเป็นวัตถุดิบ ในขณะที่ ปู่ย่าตายายของเราเชื่อว่า เวลาแม่เมตตาถึงพระอาทิตย์ พระจันทร์ ถึงสภาพแวดล้อมทางธรณี มชาติ แต่กระบวนทัศน์เก่าเชื่อว่าพระอาทิตย์พระจันทร์เป็นแค่วัตถุเท่านั้นเอง การจะเข้าใจโลกที่เป็นวัตถุดิบได้ต้องเข้าใจส่วนย่อยของมัน

องค์ประกอบย่อยๆ เหล่านี้ไม่ได้โยงกันจริง แค่สัมพันธ์กันข้างนอกเท่านั้นเอง ความคิดที่มีอิทธิพลมากคือ ความคิดของ (ชาร์ลส์) ดาร์วิน ที่เชื่อเรื่องการแข่งขัน สิ่งที่อยู่รอดคือสิ่งที่เอาชนะคนอื่นได้ ต่อมาพัฒนาเป็น ดาร์วินสายสังคม ที่เชื่อว่ามนุษย์ต้องแข่งขันกัน เอาชนะกันในโลกเศรษฐกิจและการเมือง

ความคิดชุดนี้ เชื่อว่าอะไรมีค่าหรือไม่มีค่าต้องใช้มนุษย์เป็นตัววัด ถ้าเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์จะมี ค่า และเชื่อในเรื่องปัจเจกบุคคล จนเป็นฐานของความคิดทางเศรษฐกิจสาย อัดัม สมิท (Adam Smith) ที่พูดว่า ถ้ามนุษย์เห็นแก่ตัว สังคมจะดีขึ้น ในแง่หนึ่ง ปัจเจกบุคคลกลายเป็นปัจเจกนิยมสุดโต่ง จนพัฒนาแนวคิดที่ครอบงำประเทศไทยมาหลายสิบปี คือ แนวคิดแบบ Neo Liberalism หรือเสรีนิยมใหม่ ซึ่งเชื่อว่าการเจริญเติบโตไปข้างหน้าตลอดเวลา กรุงเทพฯ จะดีกว่าขอนแก่น ขอนแก่นจะดีกว่าภูเวียง

กระบวนทัศน์เก่ามีข้อดีเหมือนกัน เราสามารถผ่าตัดรักษาฟันโดยไม่ปวดได้เลย แต่เป็นคนละชุดกับการทำให้คนเป็นหมอฟันที่ดี กระบวนทัศน์เก่าเชื่อในเรื่องวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีว่าเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาได้หมด ไม่ว่าจะปัญหาโลกร้อน หรือปัญหาอื่นๆ

วิถีคิดใหม่กระบวนทัศน์ใหม่คิดอย่างไร

กระบวนทัศน์ใหม่ เชื่อว่า ความคิดที่ซังกะตวงวัดได้มีประโยชน์ แต่มีข้อจำกัด เข้าใจโลกได้แต่เรื่องวัตถุหยาบๆ ยังมีความรู้อีกหลายเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ บางคนป่วยไข้ไปหาคนเสกคาถาในหมู่บ้านก็หายได้ ความรู้พวกนี้ ความดี ดลสมัยใหม่บอกว่างมายหมด ล้าสมัย หรือความรู้ที่สั่งสมในชุมชนมาเป็นเวลานาน เกิดขึ้นด้วยสังคม ไม่ได้เกิดขึ้นด้วยปัจเจก โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของมนุษย์

ความรู้แบบซังกะตวงวัด คือตัว M แต่ชีวิตจริงของสัตว์ พืช และโลก มี X Y Z อยู่ด้วย ซึ่งตอบด้วยความรู้แบบซังกะตวงวัดไม่ได้ แต่ความรู้ทางศาสนา ทางจิตวิญญาณ วัฒนธรรมพื้นบ้านต่างๆ มีคำตอบเรื่องนี้เยอะมาก

ความคิดชุดใหม่ มนุษย์จะเอาชนะธรรมชาติไม่ได้หรอก มนุษย์เข้าใจโลกได้จำกัด ต้องอ่อนน้อมถ่อมตัว เพราะมนุษย์เข้าใจโลกผ่านอายตนะ แม้จะมีเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ ช่วยขยายอายตนะอย่างมหาศาสตร์ แต่จริงๆ ถ้าถามนักชีววิทยา ว่าชีวิตคืออะไร เขาไม่รู้ มีแต่ตั้งสมมุติฐานเท่านั้นเองว่า ชีวิตเป็นปฏิกิริยาเคมีของวัตถุ แต่จริงๆ แล้วเขาไม่รู้หรอก มนุษย์ต้องอ่อนน้อมถ่อมตัวว่าเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติเท่านั้น

อีกความเชื่อหนึ่งคือว่า ทุกอย่างมีค่าในตัวเอง สรรพสิ่ง มด แมลง ยุงที่กัดเรา เราไม่ชอบมัน แต่มันมีสิทธิในการดำรงชีวิต มันมีค่าในตัวเอง ไม่ได้มีค่าเพราะเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ เป็นฐานของแนวคิดเรื่องนิเวศวิทยาแนวลึก ซึ่งมีอิทธิพลของพระพุทธศาสนาเข้าไปเยอะมาก อาร์เน เนส (Arne Naess) นักปรัชญาชาว

นอร์เวเป็นคนสร้างความคิดดังกล่าวขึ้นมาอย่างเป็นระบบ จนกลายเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและสิ่งแวดล้อมแนวโลก

เราจะเข้าใจโลกต้องเข้าใจของศรัทธา ไม่ใช่เข้าใจแต่อะตอม อนุภาคเท่านั้น ต้องเข้าใจว่าทั้งหมดสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับอย่างไรด้วย เช่นเดียวกัน ถ้าทุกคนมีความเป็นมิตรกัน ความรู้จะทวีคูณ เต็มเต็มซึ่งกันและกัน หรือของศรัทธามีค่ามากกว่าหนึ่งบวกหนึ่งมากกว่าสอง

การแข่งขันมีจริงตามธรรมชาติ แต่โลกอยู่ได้ด้วยความร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน ยิ่งระบบใหญ่ยิ่งร่วมมือกันมากขึ้น ท่านอาจารย์พุทธทาสไปไกลกว่านั้น บอกว่าดวงดาวในจักรวาลมันทำงานด้วยกันแบบสังคมนิยม ไม่อย่างนั้นมันชนกันไปหมดแล้ว ถ้าใครเคยไปสวนโมกข์จะเห็นว่า ท่านจะนั่งอยู่บนเก้าอี้หน้ากุฏิ ซ้ายมือมีต้นกระท้อนใหญ่ มีเถาวัลย์ขึ้น นกหนูกระรอกกระแตไปเกาะอยู่หมด ท่านบอกว่าชีวิตต้องอยู่กันแบบนี้ ทุกอย่างพึ่งพิงอาศัยซึ่งกันและกัน

มิตรภาพมีความสำคัญกว่าความสำเร็จของชีวิต คนส่วนหนึ่งไม่มีความสุขเพราะไม่มีมิตรภาพ ต่างคนต่างอยู่ บ้างเจกใหญ่มาก จนพี่น้องสำคัญน้อย พ่อแม่ยิ่งสำคัญน้อยลงไปอีก ผมอยู่ในตะวันตกบางช่วง จะเห็นชัดเจนว่า คนประสบความสำเร็จ มีตำแหน่ง มีชื่อเสียง แต่ไม่มีความสุขเพราะไม่มีมิตรภาพที่แท้จริง ไม่มีใครรักกันจริงๆ แม้อาจจะจัดระบบสังคมอย่างดี มีสวัสดิการอย่างดี แต่ความสัมพันธ์ของมนุษย์เปราะบางมาก คนไม่มีความสุข

กระบวนการศรัทธาใหม่กลับมาให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของมนุษย์ เพราะทุกอย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ทำให้ปัจเจกภาพกับชุมชนต้องหาสมดุลกัน สังคมโบราณจริงๆ มีข้อ ที่เป็นจุดอ่อนเหมือนกัน โดยเฉพาะอารยธรรมใหญ่ๆ เช่น วัฒนธรรมจีนและอินเดียยกตปัจเจกภาพมาก คนไม่มีความหมาย พ่อแม่สั่ง ชุมชนสั่ง ศาสนจักรสั่ง ต้องทำตาม บังคับให้แต่งงานกับคนที่ไม่ชอบ จัดการหมดเลย กระบวนทัศน์ใหม่กลับมาหาสมดุลเป็นตัวของตัวเองด้วย เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนด้วย คุณเป็นตัวของตัวเองแต่ไม่ใช่เห็นแก่ตัวนะ ศาสนาพุทธเป็นตัวอย่างที่ดีชัดเจน ถ้าเราสังเกตสาวกของพระพุทธเจ้า ทุกคนหมดความเห็นแก่ตัว แต่ยังเป็นตัวของตัวเอง พระสารีบุตรเก่งในทางการคิด ท่านสอนเป็นระบบ พระโมคคัลลานะใช้ฤทธิ์สอน พระนันทะเก่งในการแยกความคิดเป็นย่อยๆ จัดระบบความคิด แต่ละท่านมีบุคลิกเฉพาะของตัวเอง แต่ไม่มีความเห็นแก่ตัวเลย เราจึงสามารถพัฒนาจากปัจเจกภาพที่สมบูรณ์ได้โดยไม่ต้องพัฒนาปัจเจกนิยมได้

กระบวนการศรัทธาเดิม ความสุขเกิดจากการสนองความอยาก มีการกระตุ้นตลอดเวลา ต้องขยาย X ตลอดเวลา แต่ตะวันออก ต้องลดความอยาก X และความสุขจะเพิ่ม แต่ฝรั่งยุคตรัสรู้ไม่เข้าใจ ถึงความอยาก ยิ่งมีการสนองยิ่งขยาย เคยสังเกตตัวเองไหม เราอยากได้ของใหม่สักอย่าง ต้องวิ่งไปซื้อ อยู่สักพักเบื่อแล้ว สักพักความอยากขยายไปเรื่องอื่นอีกแล้ว ดังเช่นคำกล่าวที่ว่า “แม่น้ำที่ใหญ่กว่าต้นหาไม่มี” กลับมาพูดถึงคุณภาพกับปริมาณ เวลาคิดถึงความจริงแบบฝรั่งยุคตรัสรู้สมัยใหม่ เชื้อเรื่องวัตถุ ดูกันที่เทคโนโลยี ความ

สะดวกสบาย แต่ไม่ได้ดูคุณภาพชีวิต กรุงเทพฯ มีรถเยอะมาก แต่ใช้เวลาสองสามชั่วโมง ทุกวันบนรถ คุณภาพชีวิตอยู่ตรงไหน โดยเฉพาะข้างนอก ต้องไปนิยามความเจริญก้าวหน้าใหม่ การเป็นชาวนาอาจมีคุณภาพชีวิตดีกว่าเป็นลูกจ้าง บริษัทใหญ่ๆ ก็ได้ แต่ความเป็นจริง คือ โรงเรียนเกษตรส่วนใหญ่สอนให้คนเป็นลูกจ้างบริษัทเกษตรขนาดใหญ่ทั้งนั้น

เทคโนโลยีไม่ได้ดีงามเสมอ ไป บางอย่างช่วย บางอย่างทำลาย ต้องเลือกให้ดี แนวคิดชุดนี้จะให้ความสำคัญกับการเลือกเทคโนโลยีที่เหมาะสม

มุมมอง อริสโตเติล เคยกล่าวว่า อารยธรรมคือชีวิตในเมือง เมืองเป็นเรื่องสำคัญ ชีวิตที่ดีต้องเป็นชีวิตในเมือง แต่ตะวันออกตรงกันข้าม พระเก้งๆ หรือฤๅษีอยู่ ตามป่า อาจารย์เฝ้าอยู่ตามภูเขา อารยธรรมอยู่กับป่า ไม่ได้อยู่กับเมือง และชีวิตที่ดีงามเรียบง่าย ยิ่งเรียบง่ายเท่าไร ชีวิตจะดีงามเท่านั้น เราแยกชุดเรื่องคุณค่าแท้กับคุณค่าเทียม พระสงฆ์จะฉันข้าว เพื่ออะไร เตือนตัวเองตลอดเวลา ฉันเพื่อพอกอยู่ได้ ไม่ได้เพื่ออวด หรือแสดงความยิ่งใหญ่อะไร โทรศัพท์มือถือ คุณค่าแท้คือการสื่อสาร คุณค่าเทียมคือ ใช้อวดว่าฉันก็กว่าเธอ ในอารยธรรมตะวันออก มนุษย์ต้องฝึกฝนขัดเกลาตัวเอง มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้มากที่สุดในบรรดาสัตว์ทั้งหลาย ชุมชนสำคัญต่อการเจริญเติบโตของมนุษย์ พระพุทธเจ้าถึง บอกว่า กัลยาณมิตรเป็นเหมือนอรุณรุ่งของการเกิดกลางวัน ถ้าไม่มีกัลยาณมิตร คนเราก็เติบโตไม่ได้ ต้องหาความสมดุลระหว่างปัจเจกภาพกับชุมชน การเพิ่มเครื่องมือและอำนาจให้มนุษย์เป็นเรื่องอันตราย ฝรั่งศึกษาวิทยาศาสตร์ของจีน พบว่าจีนทำระเบิดได้ตั้งนานแล้ว เพราะทำประทัดได้ แต่อารยธรรมจีนไม่อนุญาตให้ทำประทัดเป็นระเบิด เป็นปืน แต่พอดินปืนของจีนไปยุโรป กลายเป็นปืน ทำให้ตะวันออกแพ้ตะวันตก เพราะอารยธรรมของเราไม่อนุญาต อำนาจพวกนี้อันตราย นำไปสู่การฆ่า

นี่เป็นแนวคิดใหญ่ๆ ของการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ในเรื่องวิทยาศาสตร์

เรื่องของการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ จากมุมมองของยุคก่อนทันสมัย ยุคทันสมัย และยุคปัจจุบัน ซึ่งหลายคนเรียกว่า Postmodern มองในแง่มนุษย์กับตัวเอง มนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ ยุคก่อนสมัยใหม่ มนุษย์จะสยบยอมต่อธรรมชาติ ต่อเทพเทวาทั้งหลาย คุณธรรมอิงอยู่กับศรัทธาและศาสนา ชุมชนใหญ่กว่าปัจเจกบุคคล หนังสือบางเล่มบอกว่าปัจเจกบุคคลไม่มีในโลก

พอมาถึงยุคทันสมัย เกิดขบวนการเคลื่อนไหวที่เรียกว่า Humanist movement ตั้งแต่สมัยกลางเรื่อยมาจนถึงยุคสมัยใหม่ พัฒนาแบบปัจเจกชนทุนนิยมและสุดโต่งมาเรื่อยๆ และมา สุดโต่งในแนวคิดเรื่อง Neo Liberalism การดูแลผลประโยชน์ตัวเองคือคุณธรรม เห็นแก่ตัวคือคุณธรรม

ยุคปัจจุบันที่กำลังเปลี่ยนผ่านซึ่งต้องใช้เวลาเป็นร้อยปี จากยุคหนึ่งไปยุคหนึ่ง การเถียงกันเรื่องกระบวนทัศน์ใหม่อย่างเป็นทางการเป็นเรื่องเป็นราวมีมาประมาณ ๕๐ ปี ยังไม่ลงตัว แต่เห็นแล้วว่ามนุษย์ต้องเข้าถึงความ

เป็นตัวของตัวเอง ต้องข้ามพ้นตัวตน ต้องหาสมดุลใหม่ระหว่างชุมชนกับปัจเจก เป็นตัวตั้ง ตัวต้าน และสังเคราะห์ขึ้นมาใหม่

ก่อนยุคสมัยใหม่ มองระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน ด้วย ความต่ำความสูง แม้จะร่วมมือกัน แต่มีชนชั้นชัดเจน บางแห่งไปไกลถึงกับมีวรรณะด้วย สังคมไทยมีวัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรมศักดิ์ดิโน ไม่ได้มีศักดิ์ดิโนอย่างเดียว เพราะศักดิ์ดิโนก่อนสมัยใหม่ อยู่เฉพาะในตัวเมือง ในกรุงเทพฯ พอออกไปจากอยุธยา เป็นวัฒนธรรมบ้าน ซึ่งอาศัยสถาบันศาสนาที่ค่อนข้างเข้มแข็งเป็นตัวสร้าง รวมทั้งศาสนาผีด้วย

พอมายุคสมัยใหม่ มนุษย์ต้องแข่งขัน มีต่ำมีสูง แต่ไม่ใช่เรื่องคุณเกิดมาเป็นลูกใคร แต่คุณมีเงิน เก่ง มีชื่อเสียงแค่ไหน ความต่ำสูงวัดกันที่ตัววัตถุ และการเอาวัตถุเอารียบเป็นส่วนหนึ่ง แต่การแข่งขันเป็นของดี

พอมายุคหลังสมัยใหม่ ความร่วมมือ ชุมชนเป็นเรื่องสำคัญ แต่ต้องเคารพปัจเจกภาพด้วย แล้วเชื่อในเรื่องการลดความต่ำสูงลง ดึงชนชั้นลง กลับมาหาศาสนาพุทธเหมือนกัน ในแง่ที่พระพุทธเจ้าไม่มีเรื่องชนชั้นวรรณะ เมตตากฎณาจึงเป็นเรื่องสำคัญ

มนุษย์กับธรรมชาติ ค่อนข้างชัดเจน ก่อนสมัยใหม่ มนุษย์กลัวธรรมชาติ อยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ดีเพราะไม่มีเทคโนโลยีอะไร แต่กลัว ต้องอ่อนวอน ยิ่งในยุโรป ส่วนหนึ่งของความทันสมัยมาจากกาฬโรคระบาด คนตายไปครึ่งยุโรป จึง เกิดจิตสำนึกว่าต้องชนะโรคภัยไข้เจ็บให้ได้ เอาชนะธรรมชาติให้ได้ แต่พลิกมาปราบธรรมชาติให้อยู่มีอู่ให้ได้ แต่หลังเราปราบธรรมชาติมา ๓๐๐-๔๐๐ ปี โดยเฉพาะหลังจากเราเริ่มใช้น้ำมัน เชื้อเพลิงฟอสซิล เราบู๊แล้วว่าเราเอาชนะธรรมชาติไม่ได้ ถึงที่สุดแล้ว เราต้องอยู่กับธรรมชาติ ขอเยี่ยมธรรมชาติมาใช้บ้าง แต่ใช้อย่างทะนุถนอม ไม่ใช่ใช้แบบ ๖ เดือน ทิ้งไป ๙๙ เปอร์เซนต์

มองแบบมนุษย์กับตัวเอง มนุษย์กับเพื่อนมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติโดยใช้หลักปรัชญาฝรั่ง ไปแล้วกลับมามองแบบเต๋า แบบพุทธ แบบศาสนาบ้าง ถ้าเรา พิจารณา เราอนุรักษ์ธรรมชาติ ทะนุถนอม ดูแล เป็นหยิน ในขณะที่เดียวกันก็ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ เป็นหยาง ทั้งดูแลทั้งใช้ ถ้าเรากลัวธรรมชาติเกินไป แสดงว่าเราขาดความเป็นหยาง เรียกว่าหยางพร่อง ถ้าเรามุ่งเอาชนะธรรมชาติ เป็นหยินพร่อง วัฒนธรรมสมัยใหม่เป็นหยินพร่อง หยางมาก

เราร่วมมือร่วมมือ และเป็นตัวของตัวเองด้วย เรียนรู้จากกันและกัน ปรับปรุงตัวเอง ถ้าหยางมากเกินไป จะชิงดีชิงเด่นเอาชนะ ถ้าหยินมากเกินไป จะอยู่กับโดดเดี่ยว ชุมชนเล็กๆ ไม่เติบโต พอกระแสข้างนอกมา เราจะพัง เพราะรักษาตัวเองไม่ได้

มนุษย์กับอำนาจ อาจารย์ชัยวัฒน์เน้นเรื่อง Collective Leadership คือมีการนำด้วย มีส่วนร่วมด้วย ต้องการความสมดุล การมีส่วนร่วมเป็นหยิน การนำเป็นหยาง ถ้านำมากเกินไปเป็นอำนาจนิยม มีส่วนร่วมมากเกินไป ทำอะไรไม่ได้เลย วนวนยวนตลอดเวลา คุยกันตลอดเวลา ไม่รู้จักจบ ไม่มีใครตัดสิน

ในแง่ความรู้แบบหยิน เป็นความรู้แบบญาณทั ศนะ มีความหลากหลายภายใน กับความรู้แบบ วิทยาศาสตร์ มีเหตุผลแบบแยกส่วน เป็นหยาง ส่วนหนึ่งที่จะวันออกแพ้วทางตะวันตกเพราะเราขาดความเป็น เหตุเป็นผลมากเกินไปในช่วงหนึ่ง ฟังไสยศาสตร์มากเกินไป เอาเรือปืนมาจ่อแล้ว ยังไปนั่งทางในอยู่ แต่ปัจจุบัน บางครั้งเราใช้เหตุผลมากเกินไป แล้วแก้ปัญหาไม่ได้ คนเป็นมะเร็งมากขึ้นเรื่อยๆ ยิ่งมีรถมากเท่าไร ยิ่งใช้เวลา บนถนนมากขึ้น ให้รถม้าวิ่งในกรุงเทพฯ ยังเร็วกว่า ที่อังกฤษแก้ปัญหาด้วยการลดพื้นที่ของถนนที่รถวิ่งได้ เพิ่ม พื้นที่คนเดิน และจักรยาน รถไม่ติดเลย คนเดินและใช้จักรยานเร็วกว่าแล้ว แล้วในลอนดอนเริ่มใช้รถสามล้อถีบ

ตัวอย่าง ผลสะท้อนของการเรียนรู้ในการประยุกต์ใช้กระบวนการทัศน์ใหม่กับทักษะของการเรียนรู้ ของ ผู้เข้าร่วม การสร้างความรู้สึกความมั่นใจและพลังงานที่โอบอุ้มในพื้นที่ของการเรียนรู้ เช่น

“ปัญหาจะเกิดถ้าเรามั่นใจมากเกินไป ซึ่งจะ ไปกดทับความไม่มั่นใจ มนุษย์ปุถุชนมีความไม่มั่น ตลอดเวลา การที่อาจารย์โอบอุ้มความไม่มั่นใจไว้ มองดูแล้วเดินไปตามจังหวะ ผมว่าเป็น Metaskills เป็น ทักษะที่สูงกว่าทักษะธรรมดา และในส่วนเรื่องจูนเข้าหากัน ผมว่าเป็นทักษะที่ไม่ใช่ทักษะจากการคิด แต่เป็น ทักษะทางใจ ทฤษฏีกระบวนการทัศน์ใหม่ คนที่นั้งอยู่ในห้องไม่ใช่สสารที่นั้งอยู่ แต่เป็นกลุ่มพลังงานที่นั้งอยู่ การ ปรับคลื่นเข้าหากัน ถ้ามีคนส่งพลังลบเข้า หาเรา แทนที่เราจะต้านรับ เราเข้าไปจูนเป็นพลังของคนคนนั้นเลย เหมือนพูดแทนเลย นี่คือการปรับคลื่นเข้าหากัน แล้วจะโยงกับการสร้างบรรยากาศด้วย ถ้ากระบวนการปรับคลื่น เข้าหาทุกคน เป็นคลื่นของทั้งกลุ่ม จะช่วยสร้างบรรยากาศการประชุมที่พร้อมจะฟังกันอย่างลึกซึ้ง ถ้าไม่มีการ ปรับคลื่นอย่างนี้ การฟังอย่างลึกซึ้งซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่สุดของการประชุมจะเกิดขึ้นไม่ได้ คนเราไม่ได้พูดจาก ความคิดอย่างเดียว เหตุผลกับอารมณ์ผสมกันมาเสมอ บางครั้งเราต้องฟังให้รู้เบื้องหลังของเหตุผล เรียกว่าการ ปรับคลื่นของทีประชุม เป็นทักษะทางใจที่ช่วยได้มาก”

“กิจกรรมกระบวนการทัศน์ใหม่ทำให้เราได้เรียนรู้ว่า เราทุกคนล้วนเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน ไม่สามารถ แยกตัวตนออกจากสิ่งใดได้ ทำให้เรามองย้อนกลับถึงตัวเราในบริบทของสังคม ไม่ว่าจะป็นพ่อ แม่ ลูก หรือ นักเรียน เราไม่สามารถแยกตัวเองออกมาอยู่ตามลำพังอยู่คนเดียวได้ การจะทำอะไรเราไม่สามารถแค่มุ่ง แก้ปัญหาหรือทำอะไรเพื่อตัวเองได้ แต่ต้องทำเพื่อคนอื่นจริงๆ แล้วเหมือนการช่วยเหลือสังคมด้วย”

กล่าวโดยรวม กระบวนทัศน์เดิม เชื่อว่าจักรวาลเป็นกลไก ซึ่งตวงวัดได้แบบวิทยาศาสตร์ เห็นจักรวาล เป็นสิ่งไม่มีชีวิต และเห็นว่ามนุษย์ต้องเอาชนะธรรมชาติด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ทำให้เกิดนักคิดทาง สังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ ซึ่งสร้างระบบการเมือง เศรษฐกิจ ในปัจจุบัน เป็นผลให้ชาวตะวันตก ไป สร้างอาณานิคมทั่วโลก ต่อมาด้วยยุคการพัฒนาต่อเนื่องกัน และต่อมาเป็นยุคโลกาภิวัตน์ คนละชื่อแต่เนื้อหา เดียวกันคือ เอาชนะธรรมชาติ เทคโนโลยีคือคำตอบ ความเจริญก้าวหน้าเป็นเส้นตรง

กระบวนทัศน์เก่าที่อยู่บนฐานของวัตถุนิยมจะเคลื่อนมาสู่ กระบวนทัศน์ใหม่ หนึ่ง **ไม่คิดเอาชนะ** ธรรมชาติ สอง **ต้องหาความหมายของชีวิตที่ลึกซึ้ง** กว่าหาเงิน หาอำนาจ หาชื่อเสียง หาตำแหน่งต่างๆ

สาม ทำทลายความเชื่อเรื่องความเจริญก้าวหน้าแบบเส้นตรง หมายความว่า หมู่บ้านชุมชนพี่น้องชาวเผ่า อยู่บนดอยสูงในชนบท ในหมู่บ้านชาวนาไม่ได้ กรุงเทพฯ ผู้นิวยอร์กไม่ได้ ระบบเชื่อในเรื่องการโตแบบเส้นตรง ไม่จริง ความเจริญก้าวหน้าอาจไม่เป็นแบบนี้ คนตะวันตกออกเชื่อว่าความพัฒนาของโลกเป็นวัฏจักร ความดี ความงามไม่ได้วัดที่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเดียว”

กระบวนทัศน์ใหม่ทำลายพื้นฐานความคิดเหล่านี้ ไม่เชื่อว่าการเอาชนะธรรมชาติเป็นเรื่องที่ถูกต้อง ไอน์สไตน์ถึงกับบอกว่า เราไม่สามารถใช้ความคิดที่สร้างปัญหาไปแก้ปัญหาก็ได้ ทำให้เกิดชุดความคิดอีกแบบหนึ่งเพื่อไปแก้ปัญหา

ซึ่งแง่มุมในการเรียนรู้กระบวนทัศน์ใหม่ เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อผู้นำ โดยเฉพาะการเรียนรู้ภาวะผู้นำแห่งอนาคต การทำให้ชีวิตของตนมีความหมาย มีความงาม ความพอเพียงกับการใช้ทรัพยากรจากธรรมชาตินั้น เป็นสิ่งที่สำคัญ ตลอดจนมุมมองของการพัฒนาที่เข้าไปแตะให้ถึงโลกแห่งความดี ความงามให้มีความหมายต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนและสังคม

๕: สื่อสารด้วยใจ

การสื่อสารด้วยใจ เป็นอีกแง่มุมหนึ่งที่เชิญชวนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยการสื่อสารที่มาจากด้านในของเรา ให้เผยสู่โลกด้านนอกหรือชีวิตการทำงานที่อกงามขึ้น เข้าถึงสิ่งที่ตนกำลังค้นหาได้มากขึ้น รับรู้ถึงความมหัศจรรย์แห่งการสื่อสารผ่านดวงใจและดวงตา “การสื่อสารคุณภาพแห่งดวงตาใหม่” เป็นคุณภาพของการเรียนรู้ที่ช่วยให้การสื่อสารมีคุณภาพยิ่งขึ้น เกิดความสร้างสรรค์ได้มุมมองที่สดใหม่กับการเรียนรู้ ควบคู่กับการเข้าถึงสภาวะของการเรียนรู้แห่งความเป็นอิสระ จนเป็นบ่อเกิดแห่งชุมทรัพย์พลังในการสื่อสารที่มาพร้อมกับความใฝ่ฝัน พลังบันดาลใจในการนำ ไปฝึกฝนตน ฟังด้วย “พลังแห่งกรุณา” เป็นอีกคุณภาพที่ช่วยเผยการสื่อสารผ่านการเรียนรู้ด้วยการฟังความทุกข์ของ ตนเอง และความทุกข์ของเพื่อน ตลอดจนความทุกข์ของสังคม จะเรียกการเรียนรู้ที่ว่า แขนที่คนทุกข์ ก็ว่าได้ แต่แขนที่แขนนี้กลับเป็นแขนที่ในการเดินทางเพื่อรับฟัง ช่วยเปิดประตูความกรุณาในใจของผู้คนให้เกิดขึ้น ได้รับพลังมาสู่การเยียวยาตนและเพื่อน จนนำพาความไว้วางใจและประสานความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างแน่นแฟ้น รวมทั้งการ “สนทนารับรู้ด้วยหัวใจ” เป็นการรับรู้ที่งดงามที่ช่วยเผยการรับรู้ไปสู่คุณภาพของชีวิตและการเปลี่ยนแปลง จนรับรู้ถึงจุดร่วมระหว่างกันในพื้นที่ของการเรียนรู้และอาจเรียกได้ว่าเกิดกระบวนการเรียนรู้แบบฉบับ “ปัญญาร่วม” ผ่านการสนทนาและรับรู้ด้วยหัวใจระหว่างกัน

การสื่อสารคุณภาพแห่งดวงตาใหม่

การมี “ดวงตาใหม่” หรือความสามารถในการเห็นมุมมองใหม่ๆ เพื่อนำเสนอเรื่องราวต่างๆ ของการขับเคลื่อนงานในชุมชนหรือพื้นที่การทำงานของตนเอง นับเป็นการสร้างพลังการเปลี่ยนแปลงจากการมีส่วนร่วมรับรู้จากสังคมวงกว้าง เพราะโอกาสที่เปิดกว้างมากขึ้นจากสถานการณ์สื่อในปัจจุบันที่เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาล สื่อไม่ได้มีอยู่มี อกของผู้ที่เป็นสื่อ อมวลชนแต่ฝ่ายเดียวอีกต่อไป เนื่องจากเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นอินเทอร์เน็ตและโซเชียลมีเดียต่างๆ ได้ทำให้ผู้เสพสื่อในอดีตสามารถเป็นผู้ผลิตสื่อไปด้วยในเวลาเดียวกัน การสื่อสารในปัจจุบันจึงเปิดกว้างสำหรับทุกคนที่มีเรื่องอยากเล่าและ ตั้งคำถามต่อสิ่งต่างๆ รอบตัว

กระบวนการเรียนรู้ในสิ่งที่เรียกว่า “ดวงตาใหม่ ปลูกพลังสร้างสรรค์สื่อ” จากกิจกรรม อาทิ เมื่อฉันเป็นกล้องใสกิ้ง กระจกสะท้อน มองเรามองเขา และเวทีสนทนาแรงบันดาลใจจากดวงตาผู้อื่น ได้จุดประกายให้คนรุ่นใหม่ได้เข้าถึงความเป็นนักสื่อสารดวงตาใหม่ที่สื่อได้ถึงคุณภาพ ความสดใหม่ของเรื่องราว สาระ ของสิ่งที่แต่ละคนพบและเผชิญ เป็นความสดใหม่ที่อยู่ในปัจจุบัน จนส่งผลให้เนื้อหาพลังของการสื่อสาร ไม่ใช่ในโลกแห่งอดีตและจินตนาการ แต่เป็นการสื่อสารความธรรมดาสามัญสิ่งที่อยู่ในท้องถิ่นรอบตัวจากคุณภาพที่มี

หนึ่ง ความเป็นตัวตนของแต่ละคนที่ปราศจากความปรุงแต่ง มีจิตที่ละเอียด เป็นหัวใจที่เปิดกว้าง เปิดรับ ใจที่ชัดเจน จึงจะเห็นและสิ่งรอบข้างด้วยดวงตาใหม่ ไม่สามารถเกิดได้โดยการประดิษฐ์ หรือปรุงแต่ง

สอง จิตที่เป็นอิสระ หลุดพ้นจากความกลัว มีความรับผิดชอบ และ เชื่อมโยงกับสังคมรอบข้างอย่างแท้จริง รู้รอบรู้หนวต่อสังคม และเข้าร่วมผลักดันแก้ไข สอดคล้องกับความเป็นนักสื่อสารที่แท้จริง ที่จะต้องการค้นหาคำเป็นตัวตน (Being) หรือคุณภาพด้านในของตัวเอง และความใฝ่ฝัน (passion) ของตัวเอง ให้เจอ เพราะจะเป็นพลังสำคัญในการก้าวข้ามอุปสรรคต่างๆ โดยคุณสมบัติดังกล่าว อาจะเกิดจากการได้รับแรงบันดาลใจจากภายนอก หรือการหมั่นถามตัวเองเสมอๆ

ทั้งนี้ จิตที่เป็นอิสระต้องหลุดพ้นออกจากความกลัวในเชิงอำนาจที่ครอบงำ ทำให้กลัวที่จะลงมือทำ กล้าเดินออกไปในก้าวแรก จะทำอย่างไรให้จิต เป็นอิสระจากความ กลัวเหล่านั้น แต่ยังไม่เพียงพอ จิตที่เป็นอิสระ พ้นจากความกลัว ต้องฝึก ไม่ใช่สิ่งที่เกิดมาลอยๆ เป็นทักษะชีวิตอย่างหนึ่ง เหมือนทักษะการเรียนหนังสือ การท่องตำรา การเรียนคอมพิวเตอร์ นั่นคือการหมั่นฝึกฝน การใช้ดวงตาในของเราให้เป็นประโยชน์ อย่างสม่ำเสมอ

ฟังด้วย “พลังแห่งกรุณา”

มีความเชื่อบางอย่างว่า มนุษย์มีธรรมชาติพื้นฐานของความกรุณา การคุยรับรู้ถึงความรู้สึกและความต้องการซึ่งเข้าใจไปถึงคุณค่าความหมายช่วยให้เปิดใจ เข้าใจและเห็นใจกัน แต่ถ้าคุยกันเรื่องเหตุผลมากๆ ะไรถูกอะไรผิด มีแนวโน้มที่อยากจะเอาชนะกัน สิ่งที่สำคัญมาก คือ การดูแลความสัมพันธ์ คือการค้นหว่า อะไรสำคัญสำหรับเขา หลักการเหล่านี้อาจฟังดูแล้วปฏิบัติได้ง่าย แต่ในทางปฏิบัติไม่ง่ายเลย เพราะเราเองก็มีความต้องการของเรา มีความเชื่อ ยึดในความเชื่อของเรา ต้องอาศัยการทำงานกับตัวเองมากจึงจะสามารถรับฟังทุกฝ่ายได้ เริ่มจากการรับฟังตัวเอง ถ้าเราฟังอีกฝ่ายไม่ได้ แสดงว่าเราอาจจะต้องการการรับฟัง หรือยึดกับอะไบบางอย่าง

การรับฟังด้วยความกรุณา เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ที่ทำให้ช่วยเข้าใจโลกภายในของมนุษย์ รับรู้ เข้าถึงความทุกข์ระหว่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการเล่าเรื่องราวเพื่อแบ่งปันความทุกข์ การเปิดใจในการเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ การรับฟังอันเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ที่สำคัญในการช่วยเข้าใจเพื่อนของเรา และยังเป็น การช่วยปลดปล่อยความทุกข์ภายในใจของเราด้วย นับว่าเป็นกิจกรรมที่ช่วยสร้างพลังกลุ่ม กระบวนการใช้คำ สำคัญว่า เป็นการ “สร้างสนามพลังแห่งความกรุณา” สิ่งที่เราเรียกว่าเพื่อนร่วมทุกข์ เข้าใจความทุกข์ของกันและกัน สร้างสนามพลังแห่งกรุณาให้เกิดขึ้น คือเวลาที่คนอื่นทุกข์ เข้าร่วมทุกข์กับคนอื่นด้วย ความกรุณาต่างจาก

ความเมตตา ความกรุณา เป็นไปแบบมีสติ ไม่ฟุ้งฟาย เกิดความเห็นอกเห็นใจ เป็นการสร้างพลังกลุ่มด้วยความเห็นอกเห็นใจกัน พระพุทธเจ้าใช้คำว่า เพื่อนร่วมทุกข์เยอะมาก ซึ่งเกิดจากการเห็นทุกข์ของตัวเองและการเห็นทุกข์ของเพื่อน และคนที่จะกรุณาคนอื่นได้จะต้องกรุณาตัวเองก่อน

ผลสะท้อนกลุ่ม ภายหลังจากการมีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมฟังเรื่องราวความทุกข์ สะท้อนไว้ว่า

“นึกถึงคำว่าเพื่อนร่วมทุกข์ จริงๆ แล้วความทุกข์เป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน มนุษย์ทุกคนมีความทุกข์ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง บางคนอาจจะมีความทุกข์ แต่มีกลไกกระโดดออกไปและบอกว่าไม่ได้ทุกข์ แต่ความทุกข์เป็นธรรมชาติ การแบ่งปันเรื่องราวความทุกข์ ทำให้เห็นเรื่องราวว่าเหมือนเรามาก เป็นเพื่อนร่วมทุกข์กัน อีกอันหนึ่ง เชื่อว่าถ้ามองในแง่กระบวนการ การทำงาน การเปลี่ยนแปลงสังคม ไม่ว่าจะทำในเรื่องหาหรือบริบทใด การรับฟังเป็นเรื่องสำคัญ ถึงแม้เราจะเคยนำกระบวนการมาหลายที แต่การนำกระบวนการกับอยู่ในกระบวนการจะได้เรียนรู้ไม่เหมือนกัน และต่อยอดว่าว่าการฟังเป็นพื้นฐานสำคัญที่ต้องทำงานกับมันเสมอ ในฐานะการเป็นผู้นำด้วย”

“หลักๆ ของการเรียนรู้คือ การฟัง เป็นการใช้เครื่องมือในการเยียวยาความทุกข์ของผู้คนแต่ละคน ทำให้เห็นว่าทุกข์คนมีความทุกข์เหมือนกัน มีวิธีการดูแลความทุกข์ที่หลากหลาย และความทุกข์เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เป็นแรงและเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้เราพัฒนาและเติบโตขึ้น”

“เราได้ปลดปล่อยความรู้สึก ไว้นี้เชื่อใจเพื่อนร่วมกลุ่ม หลายคนมีอารมณ์ร่วม รู้สึกว่ามีเพื่อน มีคนรับฟัง ไว้วางใจกัน เยียวยากัน บำบัดตัวเอง เหมือนได้คำตอบที่รอคอย จนรับรู้ว่าเป็นหนึ่งเดียวกัน”

“ทุกสิ่งโยงใยเป็นสายเดียวกัน ถึงแม้ว่าเราเห็นสิ่งที่เกิดปัญหาของสังคม และมองว่ามนุษย์คนนี้มีปัญหา แต่ในฐานะเราเป็นพลเมืองของโลก เรามีส่วนร่วมในการรับมือ ติชอบและการกระทำนั้นด้วย แต่คนทั่วไปมักมองว่าเขาเป็นตัวป่วนเป็นตัวปัญหาของระบบ คำตอบอยู่ที่เราไม่มองปลายทางว่าปัญหาคืออะไร แต่เราจะมองที่คนๆ หนึ่งที่มีปัญหา ระหว่างเส้นทางเกิดอะไรขึ้นบ้างแล้วใครมีส่วนร่วมบ้าง”

เห็นได้ว่า ไม่เพียงแต่การรับฟังจะระหว่างกันด้วยการใช้หัวใจแห่งความกรุณาและก่อเกิดความรู้สึกร่วมกันในช่วงเวลาของการแบ่งปันความทุกข์ ความไว้วางใจ การเยียวยาบำบัดระหว่างกันแล้ว ในแง่ก็ยังเกิดความยินดียิ่งระหว่างกัน สนับสนุนให้กำลังใจเพื่อนร่วมทุกข์ของเราและผู้อื่น รวมไปถึงความเข้าใจระบบต่างๆ ของสังคมที่เป็นปัจจัยก่อให้เกิดพื้นที่แห่งความทุกข์แล้ว สนามพลังแห่งความมูทิตายังมีตามมาด้วย **สนทนา** **รับรู้ด้วยหัวใจ**

“กระบวนการสนทนาที่ทำให้เกิดความมหัศจรรย์ และมีจินตนาการ ความฝัน ความหวัง มันเกี่ยวข้องกับ การเอาชนะความทุกข์ ความเจ็บปวดในช่วงเปลี่ยนผ่านของแผ่นดินเราและโลก”

คำกล่าวของ อ .ชัยวัฒน์ ธิ ระพันธ์ ในการเชื้อเชิญออกแบบการสนทนาด้วยหัวใจ เพื่อให้เกิด จินตนาการ เกิดความหวัง เกิดพลัง และความมหัศจรรย์ ในตัวแต่ละคนที่ไม่เคยคาดคิดมาก่อน การใส่ใจต่อ พื้นที่ ต่อธรรมชาติ ต่อสภาวะแวดล้อมที่มีฟ้ามาช่วยบันดาลส่งเสริม ก็จะเชื้อต่อการ เข้าถึงอารมณ์และ ความรู้สึกและมีผลต่อการเรียนรู้และตัวเรา ถ้ามีกระบวนการดีๆ แล้วดึงสภาวะแห่งธรรมชาติ ก็จะช่วยให้การ เรียนรู้เข้าไปหาธรรมชาติ และเปิดเข้าหากัน จะมีบางสิ่งบางอย่างที่มองไม่เห็นได้ด้วยตา แต่จะผุดขึ้นมาด้วยความมหัศจรรย์

กระบวนการสนทนาที่สามารถเข้าถึงการรับรู้ด้วยหัวใจ เป็นการใช้สภาวะนิ่งๆ เป็นช่วงๆ เพื่อการอยู่กับตนเอง ให้ครุ่นคิด ปล่อยให้อารมณ์ความรู้สึก เสียง ที่อยู่ใกล้ๆ เข้ามาสัมผัสในใจของเรา

กระบวนการมักกล่าวว่า “มนุษย์ไม่ได้ฉลาดด้วยสมองอย่างเดียวเท่านั้น แต่มีเรื่อง ฮาร์ท อินเทลลิเจนซ์ (Heart Intelligence) และในการศึกษาเรื่องฮาร์ท อินเทลลิเจนซ์ มีการพัฒนาไปไกล มีการค้นพบว่าการวางใจ เชื้อใจในหัวใจของเรา จะได้ผลบางสิ่งบางอย่างที่คาดไม่ถึง หรืออย่างน้อยคือ หัวใจได้ให้สัญญาณเราว่าควรเดินไปทางใด”

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบเชิงวิทยาศาสตร์ ระบุว่าด้วย สปิริตชวล อินเทลลิเจนซ์ (Spiritual Intelligence) สปิริตชวล บางคนแปลว่าจิตวิญญาณ ความฉลาดทางจิตวิญญาณ แต่ความลึกซึ้งไปกว่านั้นคือ เราเห็นคุณค่าความหมายของสรรพสิ่ง รวมทั้งตัวเอง ถ้าเราสามารถลึกถึงคุณค่าและความหมาย เราจะค้นพบบางสิ่งบางอย่าง ความฉลาดสามประเภท ทั้ง “Head Heart Spirit” เป็นสิ่งที่ถูกละเลยไปนาน แต่ในโลกสมัยใหม่ กำลังกลับมาให้ความสนใจ และเราจึงพยายามนำสิ่งเหล่านี้มาใช้ในกระบวนการสนทนา

มีคำถามสำคัญว่า ความฉลาดทางอารมณ์มีความเกี่ยวข้องกับความฉลาดทางจิตวิญญาณหรือไม่ ซึ่งคุณค่าและความหมายของคำว่า Spiritual นั้น จริงๆ แล้วเกี่ยวข้องกับการค้นหาความหมายของชีวิต การดำรง อยู่ของตัวตน ถ้าไม่สามารถค้นหาความหมายของชีวิต ในการเลือกใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าและความหมายแล้ว ว่าเกิดมาทำไม อยู่ไปเพื่ออะไร เราจะไม่มีสภาวะอารมณ์ที่จะเอาชนะใจตัวเอง เอาชนะความทุกข์ เอาชนะ ความร้อนที่เผาผลาญรอบๆ ใช้ชีวิตอย่างไรให้ตัวเองมีความสุข ผู้อื่นได้รับประโยชน์

ผลสะท้อนของผู้เข้าร่วม ให้ข้อคิดว่า

“เรื่องการเปลี่ยนแปลงภายใน พยายามคิดตลอด เปลี่ยนแปลงภายในทำอย่างไรหนอ อะไรคือการ เปลี่ยนแปลงภายในของเราเห็นไม่ชัด แต่การใช้หัวใจและความรู้สึก ทำให้เข้าใจมากขึ้น จนมารวมกลุ่มในการ คุยช่วงบ่ายอีกครั้ง หลังจากแลกเปลี่ยนกันแล้ว จะมีเพื่อนในกลุ่มช่วยมองด้วย เพื่อบอกจริงๆ แล้ว เราเป็นนัก สู้ที่ไม่ยอมแพ้ เมื่อก่อนเรามีความฝัน มีความหวัง เราเชื่อมั่น แต่ลึกๆ แล้วเราเป็นนักสู้ที่ไม่ยอมแพ้ ไม่ยอมสยบ

และพยายามค้นหาทางเลือกใหม่ๆ ถ้าจวนตัวเราจะหาทางเลือกแล้วเราจะหาทางรอดอยู่เสมอ เพื่อไปสู่สิ่งที่ดีกว่าของสังคม ของโลกที่เรารู้สึกสับสนวุ่นวาย และไม่สมบูรณ์แบบ

ส่วนในเรื่องของกระบวนการเรียนรู้แบบเนื้อหา เพื่อนหลายคนเขาบอกว่า เขาใช้ความ รัก ใช้ความงามในการทำงาน ในการพัฒนา บางท่านใช้ความรู้สึก เป็นเหตุผลที่ไม่สามารถตอบได้ โดยการเห็นคนอื่นเป็นทุกข์ และเดือดร้อนตัวเองทนไม่ได้ที่ต้องไปช่วย จริงๆ แล้วเราไม่จำเป็นต้องไปสัมผัสหัวใจใครแบบลึกซึ้ง เราแค่แตะสัมผัสได้ว่า เขารู้สึกอย่างไร เขาเป็นอย่างไร เราเป็นอย่างไร ให้เขาเข้าใจเรา ก็สามารถอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ที่สำคัญที่สุดและประทับใจคือ จะอย่างไรก็ตามเราต้องอยู่บนพื้นฐานของความจริงให้ได้ เขายกตัวอย่างว่า การพาผู้ป่วยถดถอยเท้าเดินบนดิน ซึ่งก่อนกิจกรรมทุกคนจะมีจินตนาการว่า มันจะละเอียดไหม มันจะเป็นโคลนใหม่ มีอะไรอยู่ในโคลนหรือเปล่า มีแมลง มีสัตว์น่ารังเกียจหรือเปล่า ทุกคนจะมีจินตนาการ มีอุปาทานของตัวเอง แต่พอทำกิจกรรมเสร็จ เขาจะมาเคารพกันอีกที และสิ่งสุดท้ายที่แลกเปลี่ยนกันคือ ชีวิตเราต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริงให้ได้”

เห็นชัดว่า ความมหัศจรรย์ของกระบวนการเรียนรู้ด้วยการสนทนารับรู้ด้วยใจนั้น มีความหมายของการทำงานด้านในที่พาเข้าไปสัมผัสกับตนเอง เรียนรู้ภาวะของตนชัดขึ้น ขณะเดียวกันการสนทนาผ่านการรับฟังที่ลุ่มลึกนั้น ยังได้อานิสงค์ของการเข้าถึงความรู้สึกของเพื่อนที่กำลังรับฟัง ไม่เพียงแต่เรื่องราวและ เป็นการได้รับ “พลังและความหมาย ” ที่เป็นจุดร่วมกันอย่างเห็นได้ชัด เจกเช่นในกรณีข้างต้นที่นำพาให้การสนทนารับรู้ด้วยหัวใจนำข้อความกับความหมายร่วมกันที่ว่า “ชีวิตเราต้องตั้งอยู่บนความจริงให้ได้ ” ซึ่งสิ่งนี้อาจเป็นบันไดก้าวแรกที่เดินทางไปสู่ความหมายคำว่าความฉลาดทางจิตวิญญาณ